Република Србија

НАЦИОНАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА ДЕЦУ

Влада Републике Србије
Влада Републике Србије

Република Србија

НАЦИОНАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА ДЕЦУ

Београд, фебруар 2004.

Савет за права детета
Владе Републике Србије

Будућност сваког друштва у великој мери је одређена начином на који се друштво труди да деци и младима омогући услове за несметани развој. Небрига о деци и младима, невођење рачуна о њиховим основним развојним потребама, воде ка стварању друштва трауматизованих одраслих. Ову очигледну чињеницу многи понекад заборављају.

Влада Републике Србије, свесна положаја деце и младих у нашем друштву, формирала је маја 2002. године Савет за права детета који се састоји од угледних стручњака и представника свих релевантних министарстава као што су Министарство за социјална питања, Министарство за здравље, Министарство за просвету и спорт, Министарство за науку, технологију и развој, Министарство правде као и Министарство унутрашњих послова.

Савет за права детета у свом раду обавио је неколико значајних ствари. Савет је размотрио све законске предлоге који су релевантни за децу и младе и када је било потребно упутио одговарајуће примедбе и мишљења. Савет је такође реаговао и на неке случајеве кршења права деце у нашој земљи, а такође упутио и један број предлога одговарајућим институцијама. Ипак, основна активност Савета за права детета Владе Републике Србије била је израда Националног плана акције за децу. Овај документ усвојила је Влада Републике Србије као стратешки документ у коме се дефинише програм кључних мера које Влада Републике Србије и наше друштво морају предузети у интересу деце и младог нараштаја.

Желим да се захвалим члановима Савета за права детета који су уложили знатан труд да израде смислен и остварив план акције. У изради Националног плана акције, као и у свим земљама, важну улогу играо је УНИЦЕФ, као агенција УН која је задужена за спровођење Конвенције о правима детета и документа „Свет по мери деце" (оба документа је прихватила и наша земља). Канцеларија УНИЦЕФ-а у Београду пружила је свестрану подршку и при конституисању Савета за права детета и у свим фазама израде Националног плана акције, како би и наша земља имала Национални план акције. Искрено се захваљујемо *Канадској међународној агенцији за развој* (CIDA Canada) за финансијску подршку у изради Националног плана акције за децу, а захвалност дугујемо и организацији *Save the Children* из Норвешке, која је подржала рад Савета за права детета.

Надам се да ће сви носиоци акција које се помињу у Националном плану акције, сви органи локалне самоуправе, невладине организације и сви грађани наше земље, учествовати у остваривању овог плана, због будућности наше деце и младих. Овај план је основа да се пружи помоћ и заштита деци и младима у нашој земљи и да све релевантне институције друштва према јасно утврђеним критеријумима створе оно што од свег срца желим: свет по мери деце.

Жарко Кораћ
Председник Савета

12. фебруар 2004.

I. НАЦИОНАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА ДЕЦУ

ОПШТИ ДЕО

У овом документу изложен је *Национални план акције за децу* (НПА) Владе Републике Србије који је урађен у Савету за права детета (СПД) Владе Србије. Савет за права детета јесте саветодавно тело Владе Србије које је формирано одлуком Владе Србије 16. маја 2002. године. СПД чине представници министарстава Владе Србије и представници невладиног сектора (стручњаци који се професионално баве различитим проблемима деце). Савет је на изради НПА радио од самог свог оснивања.

I. 1. Шта је НПА?

НПА представља стратешки документ Владе Републике Србије у коме се дефинише општа политика земље према деци за период до 2015. године.

Израдом НПА, Влада Србије испуњава своје међународне обавезе које проистичу из ратификације *Конвенције УН о правима детета* и обавеза које проистичу из неких других докумената УН као што су *Миленијумски циљеви развоја УН* и *Свет по мери деце* (документ усвојен на Специјалном заседању Генералне скупштине УН посвећеном деци). Заснивајући се на дефиницији детета из *Конвенције УН о правима детета* која каже да се „дететом сматра свако људско биће које није навршило осамнаест година живота", НПА је израђен тако да у потпуности поштује четири основна принципа из којих проистичу сви чланови Конвенције:

1. Недискриминација;
2. Најбољи интерес детета;
3. Право на живот, опстанак и развој;
4. Партиципација деце.

Изнад свега, НПА је стратешки документ у коме Влада Србије дефинише своју краткорочну, средњорочну и дугорочну политику према деци. Овај документ идентификује основне проблеме у остваривању, заштити и унапређивању права детета у нашој земљи. НПА ће такође представљати механизам за праћење стања дечијих права те добробити деце током периода економске, социјалне и политичке транзиције у Србији.

НПА је план **акције** за децу. Дакле, то је план **приоритетних** мера, активности и програма које треба предузети у наредним годинама како би се створили што повољнији услови за живот деце, за њихово одрастање и укључивање у друштво.

НПА треба да обезбеди целовитост и кохерентност политике земље према деци, тј. усклађивање акција и мера у различитим областима и у различитим јавним службама које се баве децом.

НПА треба да елиминише сваки вид дискриминације деце и да буде план акције за **сву** децу, посебно за делове дечије популације који су рањиви (на пример, деца са проблемима у развоју, деца која припадају друштвено маргинализованим групама).

Овим планом Влада Србије предузима мере како би се свој деци без изузетка обезбедили **равноправност коришћења, доступност, квалитет и ефикасност свих јавних служби за децу** (у области здравља, образовања, социјалне заштите, културе, правне и судске заштите).

I. 2. Зашто НПА?

Израдом НПА, Влада Србије испуњава неке обавезе које проистичу из већ поменутих међународних докумената. Поред тога, процес укључивања у европске интеграције захтева да се испуне одређени међународни стандарди у остваривању и заштити права детета.

Међутим, израђујући НПА, Влада Србије и наше друштво у целини настоје, пре свега, да на систематски начин приступе решавању проблема друштвеног положаја деце што представља облик дугорочног решења проблема репродукције становништва.

Проблеми положаја младе генерације у нашој земљи изузетно су велики и посебно су нарасли у периоду кризе и транзиције. Међу тим проблемима истичу се неки који би требало да имају статус приоритетних стратешких националних проблема: велики пад наталитета; значајан део популације деце који живи у сиромаштву; погоршање доступности, квалитета и ефикасности јавних служби за децу у области заштите здравља деце, образовања, дечије културе, социјалне заштите; пораст друштвених аномалија код деце (малолетничко преступништво, наркоманија и алкохолизам, полно преносиве болести, разни облици насиља итд.).

У суочавању са тако озбиљним и национално важним проблемима наше друштво није изградило системске предуслове за решавање тих проблема. Друштву у целини и организацији власти недостају:

- свест о значају тих проблема код свих партнера (Влада, Народна скупштина, локална самоуправа, политичке странке, јавно мњење, удружења грађана, јавни и приватни сектор);
- институције које би се систематски и дугорочно бавиле решавањем тих проблема;
- национална база података осетљива за децу и младе (као део популације посебно важан за будућност земље), тј. систем прикупљања података о деци, њихове обраде, прављења извештаја и коришћења тих података као основе за доношење одлука и мера за побољшање положаја деце;
- општа и целовита политика према деци као важном делу политике развоја земље.

НПА треба да представља прекретницу у односу друштва према младој генерацији и у проширивању политике развоја земље тако да обавезно укључује и политику према деци као свој интегрални део.

У том смислу НПА треба да послужи као инструмент за мобилизацију свих социјалних партнера у решавању проблема деце: Владе, Скупштине, локалне самоуправе, грађана и удружења грађана, медија, породица и родитеља, стручних институција и појединачних стручњака који се баве децом.

I. 3. Основе за израду НПА

Као што је већ речено, до израде НПА долази из два основна разлога: а) због нараслих нерешених крупних проблема у погледу положаја деце у нашем друштву и б) због међународних обавеза наше земље као чланице Уједињених нација. Наравно, унутрашње потребе земље су од примарног значаја.

I. 3.1. Основни проблеми положаја деце у нашем друштву

На основу свакодневних животних искустава, готово сви грађани у нашој земљи упознати су са озбиљним проблемима деце.

Међутим, за озбиљно утемељивање тако важног документа какав је НПА потребне су много систематскије и методолошки боље урађене анализе. Треба истаћи да у нашој земљи не постоји савремен систем информација о положају деце, поготову такав који би давао податке о положају појединих категорија деце по разним обележјима, као што су географски распоред, димензија село–град, узраст, пол, етничка и национална припадност, социјални или образовни статус породице, категорије деце са сметњама у развоју. Такође, не постоји систематска евиденција посебно угрожене деце (деца без породице, деца улице, деца жртве насиља, деца погођена наркоманијом или алкохолизмом, деца која из било којих разлога напуштају школу, деца о којој не постоји никаква евиденција итд.).

У таквој ситуацији, НПА је заснован на комбинацији информација из различитих извора, а ово су основни извори информација о положају деце и стању права деце:

- Статистички подаци Републичког завода за статистику
- Статистички подаци појединих министарстава Владе Србије које она прикупљају у оквиру својих надлежности и интерне анализе у министарствима

- Документа о реформи образовања, реформи система социјалне заштите и реформи система здравствене заштите

- *Стратегија за смањење сиромаштва у Србији* (документ Владе Србије који је поред осталог заснован и на *Анкети о животном стандарду становништва*, Београд, 2003. године)

- *Свеобухватна анализа система основног образовања у СРЈ* (УНИЦЕФ, Београд, 2001. године)

- *Заједничка процена ситуације Уједињених нација за Србију и Црну Гору*, Београд, октобар 2003. године

- Искуства, извештаји и публикације невладиних организација

- Извештаји наше земље о стању права детета који су поднети УН Комитету за права детета

- Сазнања стручњака из дисциплина које се баве децом, поред осталог и стручњака из Савета за права детета

- Консултације о Нацрту НПА у шест региона Србије (27 општина и градова) у које су били укључени локални органи власти, представници институција које се баве децом, представници невладиног сектора, грађани те појединци који су активни у области заштите права деце

- Испитивање узорка деце у 18 општина о томе како они сами опажају своје проблеме и које идеје имају о томе шта друштво и држава треба да учине у циљу решавања тих њихових проблема.

И поред коришћења овако различитих извора информација о положају деце и о проблемима које она имају, очигледан је недостатак свих потребних података, посебно конкретних и квантитативних података о остваривању појединих права деце и о положају појединих категорија деце, посебно оних категорија чија су права у већој мери угрожена, као и оне деце која су искључена из друштва и из друштвених служби за децу. Један од планираних исхода НПА представља развој механизма за прикупљање поузданих података на основу ових параметара.

I. 3.2. Међународне обавезе земље

Националне планове акција за децу већ су урадиле многе земље или су такви планови у процесу израде у великом броју земаља. Разлози за то су следећи: а) на глобалном нивоу дошло се до сазнања од колике је важности за развој сваке земље решавање проблема развоја младих генерација, б) такво сазнање довело је до усвајања низа општих међународних докумената о правима деце односно докумената који се односе на поједине проблеме деце или неких категорија деце. Ти документи имају различит правни статус (декларације, конвенције, пактови, програми), а неки од њих, посебно ако их земља прихвати, имају обавезујући карактер.

Важно је истаћи да, иако је реч о међународним документима, свака земља настоји да у средиште свог НПА стави проблеме који су **специфични и приоритетни** за ту земљу. Основни задатак оних који раде на изради НПА управо се састоји у томе да добро процене шта су приоритети у политици за децу и младе у земљи и да те приоритете дефинишу тако да буду оствариви.

Ово су основни међународни документи, на којима се заснива и НПА за децу наше земље:

- **Конвенција о правима детета УН**

  Усвојена 1989. године, ратификована од стране СФРЈ 1990. године (Закон о ратификацији Конвенције о правима детета, Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 15/90 и бр. 2/97).

  Овом Конвенцијом дефинише се широк спектар права детета.

- **Миленијумски циљеви развоја УН**

  Усвојени на Миленијумском самиту Уједињених нација септембра 2002. године од стране свих 189 земаља чланица УН.

  Овај документ представља скуп мерљивих и временски одређених глобалних циљева за сузбијање сиромаштва, глади, болести, неписмености, еколошког загађења и дискриминације жена до 2015. године.

- **Свет по мери деце**

  Усвојен маја 2002. године у Њујорку као завршни документ Специјалног заседања Генералне скупштине УН о деци; истовремено представља и кључну везу са Миленијумским циљевима развоја УН.

  Овим документом се дефинишу приоритети за развој деце као што су: промоција здравих начина живота, омогућавање квалитетног образовања, заштита од злоупотребе, експлоатације и насиља, борба против HIV-a/AIDS-a.

- **Квалитетно образовање за све**

  Ово је глобални програм који има за циљ да осигура квалитетно образовање за сву децу. Глобални носиоци овог програма су УНЕСКО, УНИЦЕФ, Светска банка, УНДП. Координатор програма је УНЕСКО.

  Први програм је усвојен на специјалном заседању у Џомтијену (Jomtien), Тајланд, 1990. године.

  Други програм је усвојен у Дакару (Сенегал) 2002. године као програм до 2015. године.

  Овај програм је конкретизован у тзв. *Оквиру за програм акција из Дакара* који јасније дефинише циљеве програма *Квалитетно образовање за све*.

  Државна заједница Србија и Црна Гора прихватила је овај програм посебном изјавом.

- **Здравље за све у 21. веку**

  Здравствена политика, Женева, СЗО, 1998. године

- **Здравље 21**

  Здравље за све стратешке оквире за СЗО – европски регион. Копенхаген, 1999. године

- **Акциони план за животну средину и здравље деце у Европи**

  Children's Environment and Health Action Plan for Europe (CEHAPE), СЗО – европски регион, 2004. године

Уз то, обавезујући су и међународни уговори које је наша земља ратификовала до сада, а тичу се права детета:

- Конвенција о пристанку на брак, о минималној старости за склапање брака и регистровању бракова (1964)
- Конвенција о заштити материнства (1955)
- Конвенција о остваривању алиментационих захтева у иностранству (1960)
- Конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце (1991)
- Европска Конвенција о признању и извршењу одлука о старању о деци и о поновном успостављању односа старања (2001)
- Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији (2002)
- Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о учешћу деце у оружаним сукобима (2002)
- Конвенција Међународне организације рада бр. 182 о најгорим облицима дечијег рада те препоруке МОР бр. 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада (2003)
- Конвенција о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја и о његовом уништавању (2000)
- Конвенција УН против транснационалног организованог криминала и допунски протоколи (2001)
- Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (1982)

I. 4. Структура НПА

На основу циљева у заштити права детета дефинисаних у поменутим међународним документима и на основу процена које је извршио Савет за права детета, заснованих на наведеним изворима информација о положају деце у нашем друштву, **дефинисани су приоритети који одређују структуру НПА**.

Ти приоритети чине основне ставке у НПА:

1. **Смањење сиромаштва деце**
2. **Квалитетно образовање за сву децу**
3. **Боље здравље за сву децу**
4. **Унапређење положаја и права деце ометене у развоју**
5. **Заштита права деце без родитељског старања**
6. **Заштита деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља**
7. **Јачање капацитета земље за решавање проблема деце**

НПА одсликава основне принципе декларације *Свет по мери деце*, али је Савет за права детета структуру НПА формулисао у складу са тренутно највећим проблемима деце у Србији. Овакав одабир проблема заснован је на неколико важних мерила. С једне стране, НПА је морао да се суочи са специфичним проблемима које имају деца у нашој земљи, а то су темељни и тешки проблеми. Такав је скуп проблема повезаних са сиромаштвом које погађа велики део популације деце. Ово је дугорочан проблем и утиче на осујећење квалитета живота детета као једног од основних права, а има негативне последице на бројна посебна права детета. Овде треба додати и проблеме квалитетног образовања, јер је образовање једна од основних и најснажнијих полуга за друштвену интеграцију младих и за пресецање механизма трансгенерацијског преношења сиромаштва и друштвене маргинализације. То исто важи и за осигурање здравља целокупне популације деце.

С друге стране, НПА је морао да обухвати проблеме заштите оних групација деце и оних права деце која су посебно угрожена у нашој земљи. То су пре свега права деце ометене у развоју и деце без родитељског старања,

пошто је постојеће приступе заштите неопходно редефинисати и усагласити са принципом добробити детета, као и заштита деце од злостављања, занемаривања и насиља, јер су друштвени (јавни) механизми за заштиту тих права у повоју. Овде спада и заштита деце неких националних и етничких група која је обухваћена општим ставкама у НПА (смањење сиромаштва деце, квалитетно образовање за сву децу, боље здравље за сву децу).

Трећа група мерила за дефинисање компоненти НПА била је процена степена остварљивости циљева НПА. Наиме, у НПА су ушле оне ставке за које постоје реалне могућности да буду остварене јер је одређена државна институција (пре свега ресорно министарство) по природи својих надлежности уврстила неке од тих проблема у програм рада.

I. 5. Остваривост НПА

При изради НПА, Савет за права детета Владе Србије посветио је посебну пажњу проблемима остварљивости НПА јер је хтео да избегне опасност прављења идеалног националног плана који би остао само писани документ о добрим намерама.

У циљу повећања вероватноће да ће се НПА остварити, Савет за права детета предузео је следећи низ мера:

- При изради НПА пошло се од програма које су дефинисали одређени државни органи и/или институције због надлежности које имају, чиме су се већ обавезали на остваривање тих програма.
- На тај начин је начелно решен и проблем основног финансирања ових програма (на пример, за поједине ставке у Стратегији за смањење сиромаштва планирана су и одговарајућа финансијска средства у буџету Републике Србије).
- Нацрт НПА усвојен је тек после широког консултативног процеса у коме су учествовали сви важни партнери који ће учествовати и у остваривању НПА; на тај начин се већ на самом почетку врши мобилизација оних које ће бити носиоци у процесу остваривања НПА.

- Неке ставке у НПА разрађене су као веома смислени, јасни и изводљиви пројекти за које се потом могу тражити финансијери (домаћи и страни донатори, јавни и приватни сектор, локални органи власти).

- НПА прављен је тако да се не састоји од дефиниције општих пожељних циљева него је конкретизован у виду акција (активности) које треба предузети и, кад год је то било могуће, у виду операционалних и квантификованих показатеља стања на почетку и индикатора које треба досећи на завршетку НПА.

- Кад год је било могуће прављен је временски оквир за остваривање сваког конкретног циља НПА и именовани су носиоци активности за остваривање НПА.

- Од самог почетка у НПА су уграђени механизми праћења и евалуације процеса примене и ефеката реализације НПА.

- СПД ће настојати да игра важну улогу у реализацији НПА. Својим директним деловањем према јавности, јавним заступањем интереса детета који су уграђени у НПА, преко Владе Србије (саветима и сугестијама), директном сарадњом са носиоцима реализације појединих ставки НПА, Савет за права детета учиниће све што је могуће да се обезбеди координација НПА и координација рада различитих партнера у реализацији НПА. Ово подразумева и да се анимирају и мобилишу нови партнери у реализацији НПА, да се врши јавни притисак на оне партнере који не испуњавају преузете обавезе, да се створе системска решења и нове институције које ће бринути о остваривању права појединих категорија деце код којих су нека права посебно угрожена те да се осигура редовно праћење и евалуација процеса остваривања НПА.

На тај начин НПА ће имати онолико шанси да буде остварен колика буде способност нашег друштва (владиног и невладиног сектора, свих грађана), и на нивоу целе земље, и на општинском и на локалном нивоу, да увиди да је политика према деци стратешко питање развоја земље.

I.6. Праћење и евалуација примене НПА

Основну гаранцију за реализацију НПА представља увођење система праћења процеса примене НПА и ефеката који се постижу у примени. Због тога се очекује да ће се НПА ревидирати и допуњавати у редовним временским интервалима, у зависности од постигнутих резултата и развоја опште друштвене ситуације.

Праћење и евалуација ће се остварити на два начина:

- настојањем да се већи део НПА дефинише у облику система операционализованих индикатора, тј. конкретних акција које се планирају и, кад год је то могуће, у облику квантификованих показатеља које треба остварити у одређеном временском периоду;
- разрадом рачунарског система информација – **ChildInfo** (ИнфоДете) – који се користи у многим земљама и који ће бити прилагођен специфичним потребама у нашој земљи; тај систем информација, тј. база података, разрађује се у сарадњи са УНИЦЕФ-ом и Републичким заводом за статистику, а оперативно ће се водити у ресорним министарствима и у Савету за права детета.

I.7. Консултативни процес у изради НПА

Током новембра и децембра 2003. године организован је широк консултативни процес о нацрту НПА како би се што већи број учесника укључио у сам процес израде овог стратешког документа и јачања националног власништва над њим. Истовремено су широм Србије вођене консултације са децом као главним актерима НПА, а били су организовани и регионални дијалози са стручњацима, представницима локалних самоуправа те са представницима невладиних организација које се баве заштитом права деце.

Основни циљ пројекта *Данашња деца – сутрашњи свет* (консултације са децом), који је реализовала мрежа НВО *Пријатељи деце*

Србије, био је да се деци омогући право учешћа у изради НПА. Пошто Конвенција о правима детета уводи партиципацију деце као једно од њихових основних права, овим пројектом оно је у потпуности остварено, док је истовремено представљало и најбољу припрему деце за њихово активно учешће и у фази реализације НПА. Циљ овог пројекта био је да се открију аутентични ставови деце, као и њихово перципирање, с једне стране, сопственог положаја и проблема у друштву, а с друге, мера и акција које би друштво/држава требало да предузму у циљу заштите права детета тј. поправљања постојећег стања.

Пројектом су реализоване 54 радионице у 36 места у Србији са децом старијег школског узраста (VII и VIII разреди) и средњошколцима (II разреди), а са децом млађег школског узраста (III и IV разреди) 36 радионица у 6 регија Србије (Војводина, Санџак, јужна, источна, западна и централна Србија) и у Београду. Пројекат је, прецизним узорком, обухватио децу из градских и сеоских средина, децу припаднике националних мањина (албанска, мађарска, ромска, бошњачка) те децу из одређених институција (дом за децу без родитељског старања), укупно око 3.000 деце.

Анализа резултата прикупљених из писама на тему „Ја желим…" (које су млађи испитаници упућивали одраслима) те из дискусија на фокус групама организованим за старију децу и адолесценте показала је да су међу најистакнутијим проблемима, виђеним из угла деце, следећи:

- сиромаштво и квалитет породичног живљења
- образовање и школски стандард
- потреба за атрактивнијом понудом локалне заједнице и квалитет слободног времена
- екологија и хигијена окружења
- безбедност (лична и општа)
- злостављање и манипулација децом
- болести зависности
- толеранција, поштовање и уважавање особености
- контакти, путовања, размене

НВО *Центар за права детета* истовремено је организовао регионалне дијалоге о НПА у шест градова Србије у којима су учествовали представници 27 општина и градова. Дијалози су одржани: у Новом Саду за подручје Војводине, у Крагујевцу за подручја Шумадије и Поморавља, у Нишу за подручје источне Србије, у Врању за подручје јужне Србије, а на Златибору за подручје западне Србије и Санџака. Завршни разговор, одржан у Београду, окупио је представнике свих београдских општина.

Учесници ових дијалога били су представници општинских органа управе и то из сектора здравствене заштите, образовања и социјалне заштите, затим експерти за поједине области из места учесника дијалога те представници невладиних организација које се баве заштитом дечијих права.

Дијалози су били засновани на јединственој методологији, а њихов основни циљ био је да се дође до мишљења стручњака различитих профила и из различитих делова Србије о нацрту НПА, да се дефинишу специфичности одређених подручја, као и да се мобилишу стручњаци, цивилни сектор и представници власти за будуће акције које ће уследити након усвајања НПА.

Током ових регионалних састанака чуло се доста коментара и сугестија у вези с нацртом НПА, али и конкретних предлога за његово побољшање. Сви учесници у дијалозима су се, на пример, сагласили да је од изузетног значаја формирање националне базе података о деци и њиховим потребама, али су нагласили да се ова обавеза мора спустити и на локални ниво. Посебно се издвојила и проблематика деце без родитељског старања, област која по мишљењу учесника састанака није била довољно обрађена у нацрту НПА. Уводећи потпуно нову компоненту у крајњу верзију НПА, која се бави заштитом права ове деце, чланови Савета су ову сугестију у потпуности уважили и прихватили.

Пројекте консултација у процесу израде НПА иницирао је Савет за права детета Владе Републике Србије, а финансијски је омогућио УНИЦЕФ.

II. НАЦИОНАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА ДЕЦУ

компоненте

II. 1. Смањење сиромаштва деце

> Ја желим да се сиромашној деци помогне.
>
> **дете, III разред**

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- Полазећи од *Миленијумског циља УН* – **искоренити екстремно сиромаштво и глад**, као и циља одређеног у декларацији *Свет по мери деце* – **искоренити сиромаштво: улагати у децу**, Савет за права детета (СПД) поставио је смањење сиромаштва деце као један од приоритетних циљева *Националног плана акције за децу* (НПА). При томе, Савет у НПА у највећој мери укључује постојеће анализе, циљеве и акције дефинисане у *Стратегији за смањење сиромаштва* (ССС) Владе Републике Србије.
- *Анкета о животном стандарду становништва*, спроведена током маја и јуна 2002. године на великом узорку домаћинстава на територији Србије без Косова као основа за конципирање ССС, показала је да се 10,6% становништва налази испод линије сиромаштва одређене на нивоу потрошње од 2,4$ по особи дневно. Међутим, сасвим мало померање износа дневне потрошње на 2,9$ повећава број сиромашних на 20% (1.600.000 становника). То је број људи који су у реалној опасности од драстичног сиромаштва.

Иако није била фокусирана на проблем сиромаштва деце, па је он мање видљив, *Анкета о животном стандарду становништва* показала је да се деца налазе у категорији са натпросечним ризиком сиромаштва. Тако је анализа показала да су сиромаштвом највише погођена деца узраста 7–14 година (12,7% сиромашних) и узраста 15–18 година (10,7%) и то највише из вишепородичних домаћинстава (16% сиромашних) и из породица незапослених родитеља (21,3%). Међутим, треба рећи да је због састава узорка који је обухваћен анкетом и због недовољне рашчлањености података сиромаштво неких категорија деце (ромске, из једнородитељских породица, избеглица итд.) вероватно скривено. Изражено бројкама, око 200.000 деце се налази испод линије сиромаштва, а под реалним ризиком да „склизну" испод те линије има још 200.000 њих. Ако се томе додају деца угрожена неразвијеношћу средине („сиромаштвом средине"), процењује се да је око 1/3 од 2 милиона деце у Србији на различите начине погођена сиромаштвом. Ови показатељи сиромаштва који се односе на појединце и породице понекад се јављају као изоловани, али је чешћи случај да се јављају комбиновано (тј. као сложени синдром сиромаштва) и/или кумулативно у времену где раније манифестације сиромаштва производе касније па тако доводе до затварања „зачараног круга сиромаштва" и његовог преношења у наредну генерацију.

- Посебан облик сиромаштва деце са специфичним утицајем на свакодневни живот и развој деце и преношење сиромаштва између генерација представља **сиромаштво средине**, тј. одсуство социјално-културне инфраструктуре. Оно се огледа и у недоступности друштвених служби (здравствене услуге, социјална заштита, образовање, култура за децу итд.).

- У квалитативном партиципативном истраживању сиромаштва деце, које је УНИЦЕФ реализовао у сарадњи са локалним невладиним организацијама, показало се да деца и родитељи не одређују сиромаштво само као материјалне и економске проблеме већ истичу и изражену образовну, здравствену, социјалну, географску и културну депривацију. Ово истраживање је показало да постоји значајно кршење дечијих права као последица сиромаштва: права на образовање, права на преживљавање и развој, права на учешће и одлучивање, права на игру, као и да је веома раширена појава дечијег рада и дискриминације. Веома значајан

налаз овог истраживања је да деца опажају и одређују сиромаштво другачије од одраслих, да их пре свега погађа културна и социјална депривација као последица материјалног сиромаштва њихових породица и средине у којој одрастају. Ово се потврдило и у консултативном процесу током развијања НПА, када су деца која су у њему учествовала као своје највеће проблеме навела три која се односе на сиромаштво средине: неадекватан стандард школовања (школе, учила и сл. – 2.299 од укупно 7.742 одговора деце), непостојање адекватних могућности и садржаја за провођење слободног времена у локалној средини (1.331 одговора) те сиромаштво и лош квалитет породичног живота (1.048 одговора).

- Постоје одређене групе деце посебно изложене сиромаштву, као и породице где се сиромаштво трансгенерацијски преноси: то су деца из породица етничких мањина (посебно ромска), као и деца из једнородитељских породица, са ниским образовањем и малом запосленошћу родитеља. Постоје и специфични облици „новог" сиромаштва који се у друштвима у трансформацији какво је наше јављају поред наведених облика „старог сиромаштва". То је сиромаштво породица и средине које настаје као последица реструктурације привреде (пораст незапослености, осиромашење одређених друштвених група и региона, феномен градова који одумиру због пропадања привреде и сл.) те као последица турбулентних друштвених промена (присуство бројне популације избеглица и расељених лица, пораст броја једнородитељских породица и сл.).

Стратешки циљ

Смањење сиромаштва деце, као и активности које из тога следе део су *Стратегије за смањење сиромаштва* Владе Републике Србије која је усвојена и планирана као део буџета.

Овај стратешки циљ реализује се кроз опште циљеве:

1. Обезбеђивање помоћи појединој деци и породицама у ситуацији сиромаштва.
2. Превенцију ефеката сиромаштва интервенцијама у срединама које због сиромаштва делују као генератор трансгенерацијског преношења сиромаштва.

1 Специфични циљ

Помоћ појединим породицама и категоријама деце испод линије сиромаштва

АКТИВНОСТИ

- Мере класичне социјалне заштите за ублажавање последица екстремног сиромаштва породица са децом и саме деце: разна социјална давања (дечији додатак, социјална помоћ – МОП итд.) намењена појединим категоријама породица и деце
- Ажурирање евиденције о „новим" облицима сиромаштва: породице и деца која доспевају у ситуацију сиромаштва као жртве реструктурације привреде и приватизације

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања

ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије

2 Специфични циљ

Побољшање доступности, квалитета и ефикасности друштвених служби за децу

АКТИВНОСТИ

- Мере здравствене политике у области примарне здравствене заштите мајки и деце: ове мере би морале у већој мери да буду прилагођене специфичним потребама деце из сиромашних средина (вођење рачуна о специфичној структури оболевања те деце, превентивне мере, мере здравственог просвећивања, мере обезбеђивања здраве средине у сиромашним подручјима). Такође би требало предузети мере да се повећа доступност здравствених услуга овој деци.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља

ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије

- Мере просветне политике које би требало да побољшају услове за образовање и развој сиромашне деце (бесплатан превоз до школе, бесплатни уџбеници, интернатски смештај у одређеним условима, организована и бесплатна додатна помоћ у учењу, помоћ за школске екскурзије и сл.). Нарочито би требало испитати могућности оснивања посебног фонда за стипендирање прецизно дефинисаних категорија деце. Ове мере би обухватале категорије породица и деце на основу обновљене евиденције о таквим породицама и деци.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта

ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије

3 Специфични циљ

Израда систематске, дугорочне, превентивне и развојне стратегије

АКТИВНОСТИ

- Подршка институционалним решењима (Савет за права детета и НПА)

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Влада Републике Србије

ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије

- Развијање и континуирано праћење посебно дефинисаних индикатора сиромаштва деце: укључивање детета као „еквивалентне јединице мере" (нпр. потрошње) и укрштање са релевантним факторима који генеришу сиромаштво деце како би се на тај начин развила статистичка анализа „осетљива на децу" и погодна за обраду преко програма ChildInfo.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Републички завод за статистику

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије и међународне донације

- Израда „Мапе сиромашних средина у Србији неповољних за живот и развој деце". То би била специфична база података о сиромашним срединама које својим различитим неповољним карактеристикама значајно снижавају квалитет живота деце и тиме осујећују њихова основна права. Сиромашне средине представљају један од основних механизама који стварају и репродукују друштвену искљученост деце и продукују трансгенерацијско преношење сиромаштва у неким географским областима и неким колективитетима (у неким друштвеним и етничким групама). Мапа сиромашних средина би била сачињена на основу података из различитих извора: републичких статистичких база, анкета о сиромаштву, УНИЦЕФ-ових анализа ситуација, података који постоје у локалној заједници, истраживања и других.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања (као носилац посла) у сарадњи са осталим министарствима и Саветом за права детета

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије и међународне донације

- Израда оквирног националног плана акција за смањење сиромаштва средина у Србији. Те средине биле би дефинисане на основу прецизних, научно одређених параметара за које је установљено да изразито неповољно делују на квалитет живота и развој деце.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Влада Република Србије

- Развијање и спровођење пилот пројеката за сиромашне средине из *Мапе сиромашних средина* који укључују: два ромска развојна центра на југу Србије који већ постоје и којима треба осигурати одрживост; пројекте на два локалитета у сиромашним сеоским срединама које имају потенцијал за ревитализацију и у којима би постојећа локална школа била трансформисана у центар комуналног развоја села; пројекте на два локалитета у сиромашним приградским насељима у којима не постоји никаква инфраструктура.

  Програм интервенција у овим пилот пројектима у сиромашним срединама био би мултисекторски и обухватао би све аспекте рехабилитације сиромашне средине: побољшање комуналне инфраструктуре, реконструкцију простора локалне школе/центра, побољшање доступности, адекватности, квалитета и ефикасности друштвених служби намењених деци (у здравству, социјалној заштити, образовању, култури), стварање програма преображаја школе/центра у средиште комуналног развоја, програме за помоћ деци у ефикасном учењу, проширивање образовне делатности школе/центра на све узрасте, прерастање школе/центра у културно средиште локалне заједнице, развијање двосмерне сарадње школе/центра и локалне заједнице.

  Искуства стечена у овим пилот пројектима била би искоришћена за иницирање сличних пројеката и за остале сиромашне средине из *Мапе сиромашних средина* уз настојање да се средства за такве пројекте обезбеде из различитих извора (републичких, општинских, локалних, донаторских).

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања (као носилац посла) у сарадњи са осталим министарствима и Саветом за права детета

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије и међународне донације

ИНДИКАТОРИ

- Проценат популације са потрошњом испод линије сиромаштва (циљ: 3% у 2010. години)
- Просечан приход по потрошачкој јединици
- Просечан расход по потрошачкој јединици
- Проценат потрошње домаћинстава на храну (циљ: 35% у 2010. години)
- Број деце која примају дечији додатак
- Број домаћинстава у којима бар једно дете прима дечији додатак
- Број породица које користе МОП
- Проценат деце узраста до 14 година у породицама корисницима социјалних трансфера (циљ: 15% у 2010. години)
- Проценат од укупних социјалних трансфера који се трансферишу у најсиромашнија домаћинства (први и други децил најсиромашније популације) (циљ: 50% у 2010. години)
- Број сиромашних средина у *Мапи сиромашних средина*
- Број сиромашних средина из *Мапе сиромашних средина* у којима се примењује национални план акција за сиромашне средине

II. 2. Квалитетно образовање за сву децу

Да свако дете иде у школу и да учи.

дете, IV разред

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- **Сиромаштво сектора образовања.** У 2001. години за образовање у Србији издвојено је 3,18% бруто националног дохотка. То је најнижа стопа у региону; у земљама OECD-а тај проценат износи око 6%. Укупна јавна потрошња за образовање износила је 2000. године око 247 мил. USD, док је 1990. износила око 889 мил. USD (смањење за 70%); по ученику је 1990. потрошено 554 USD, а 2000. године 148 USD.
- **Стање школског простора и опреме.** За око 50% школских зграда потребна је темељна реконструкција; у већини школа опрема и дидактичка средства нису обнављани у последњих 10 година; однос компјутера и броја ученика у основној школи износи 1/200, а у средњој 1/60 (2002).
- **Мрежа школа је доста развијена** (око 70% насеља са више од 100 становника има школу), али у неколико последњих деценија та мрежа није преиспитивана.
- **Обухват деце.** У први разред уписује се око 97% деце; не постоје систематски подаци (нарочито дезагрегисани за поједине социјалне и етничке групе), али пробне анализе показују да се до краја основне школе оспе око 15% генерације, а додатних око 7% при преласку из основне у средњу школу. Обухват предшколским васпитањем је скроман (свим облицима обухваћено је око 30%) и то нарочито у неким групама (сеоска деца, Роми, деца са поремећајима у развоју).
- **Законски и институционални оквири.** Донет је нови Закон о основама васпитања и образовања, али не и други системски закони. Створене су и нове институције важне за развој образовања (савети, центри), али су само неке почеле са радом.

- **Квалитет образовања.** Пробна испитивања (укључујући и нека по међународној методологији) показују да је квалитет образовних постигнућа на крају основне школе забрињавајући.

Стратешки циљ 1

Повећање издвајања из бруто друштвеног производа на 6% до 2011. године као основни захтев за остварење квалитетног образовања за сву децу

АКТИВНОСТИ

- Предузети све мере у Влади Републике Србије и Народној скупштини да се у периоду од 2005. до 2011. сваке године у буџету Републике Србије издвајање за образовање повећава за 0,4%
- Влада Републике Србије треба да одреди удео основног образовања у укупној јавној потрошњи за образовање
- У сарадњи Владе Републике Србије и општина повећати издвајање општина за основно образовање
- Разрадити нови модел финансирања школа (2005) заснован на анализи ефикасности трошења финансијских средстава за образовање из републичког и општинских буџета (2004)

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Влада Републике Србије, Министарство просвете и спорта, Министарство финансија и економије, општине

ИНДИКАТОРИ

- Проценат БДП за образовање
- Проценат БДП за основно образовање

Стратешки циљ 2

Повећање обухвата деце квалитетним предшколским васпитањем са посебним мерама за обухват деце из необухваћених група

1 Специфични циљ

До 2007. године обезбедити потпуни обухват деце квалитетним предшколским васпитањем годину дана пре поласка у школу

АКТИВНОСТИ

- Израда програма васпитања за децу годину дана пре поласка у школу (2005)
- Израда стандарда простора, опреме и дидактичких средстава (2005)
- Дефинисање мреже установа за васпитање деце које обухватају децу годину дана пре поласка у школу (2005)
- Разрада посебних мера за обухват деце која до сада нису била обухваћена предшколским васпитањем годину дана пре поласка у школу: сеоске деце, ромске деце, деце са сметњама у развоју (2006)
- Обухват деце овим обликом предшколског васпитања: 2006. године – 80%, 2007. године – потпуни обухват
- Усавршавање кадрова за рад са децом годину дана пре поласка у школу; посебна обука за рад са децом из специфичних културних и социјалних група

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, општине

ИНДИКАТОРИ

- Проценат обухваћене деце програмима за децу годину дана пре поласка у школу (по општинама, у Републици)
- Број установа које укључују децу годину дана пре поласка у школу (по општинама, у Републици)
- Број васпитних група (по општинама, у Републици)

2 Специфични циљ

Повећање обухвата деце квалитетним предшколским васпитањем до 2010. године

АКТИВНОСТИ

- Израда и усвајање законске регулативе о систему предшколског васпитања: власнички односи, стандарди за акредитацију установа и програма, типови установа (2004/05)
- Развој мреже установа за предшколско васпитање: реорганизација постојеће мреже, повећање броја установа, усклађивање мреже установа са локалним потребама (2004)
- Образовање, обука и усавршавање кадрова за рад у предшколском васпитању: повећање броја квалитетно обучених кадрова у складу са новим стандардима квалификације; посебна обука васпитача за рад са децом из запостављених група (деца неких етничких и културних група, сеоска деца, деца са сметњама у развоју), укључујући и кадрове из појединих националних мањина
- Повећање обухвата деце предшколским васпитањем: 80% обухвата у 2007. години
- Дефинисање посебних мера за обухват деце из угрожених и маргинализованих група (80% обухвата ове деце у 2007. години)
- Обезбедити партиципацију родитеља у раду предшколских установа, посебно оних из маргинализованих друштвених група

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, општине

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије, општински буџети, страни и домаћи донатори

ИНДИКАТОРИ

- Проценат деце обухваћене предшколским васпитањем (по општинама, у Републици)
- Проценат деце из посебних група (ромска деца, деца са сметњама у развоју, сеоска деца) обухваћене предшколским васпитањем
- Број предшколских установа (по општинама, у Републици)

Стратешки циљ 3

Обухват све деце квалитетним основним образовањем: упис све деце, одржање у систему и смањење осипања, повећавање процента деце која завршавају основну школу до 2010. године

АКТИВНОСТИ

- Увођење система праћења уписа, осипања деце и завршавања школе (укупно и по посебним параметрима као што су општина, село/град, дечаци/девојчице, етничке/националне групе)
- Оптимизација мреже основних школа као основног механизма универзалне доступности основног образовања: успостављање мреже школа на општинском и локалном нивоу које највише одговарају локалним условима (континуирано, од 2004/05)
- Посебне мере подршке за упис, смањење осипања и повећање процента деце која завршавају школу из ромске заједнице (у сарадњи са Националним саветом Рома) и деце са сметњама у развоју (2004/07)

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, општине

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије, буџети општина, донације

ИНДИКАТОРИ

- Проценат деце из једне генерације која се уписују у први разред основне школе (по општинама, у Републици)
- Проценат деце која завршавају први циклус основне школе (по општинама, у Републици)
- Проценат деце која завршавају други циклус основне школе (по општинама, у Републици)
- Проценат деце која завршавају трећи циклус основне школе (по општинама, у Републици)
- Проценат деце Рома, других етничких група, деце са посебним потребама која су обухваћена основним образовањем

Стратешки циљ 4

Побољшати квалитет основног образовања

АКТИВНОСТИ

- Побољшање квалитета школских програма: иновирање програма, повећање релевантности знања, развијање животних вештина, осигурање флексибилности школског програма – сукцесивно по разредима (2004/10)
- Дефинисање стандарда простора, опреме и дидактичких средстава те праћење придржавања стандарда (2004/05)
- Дефинисање основних стандарда школских уџбеника (2004) и прилагођавање продукције нових уџбеника стандардима (континуирано, од 2004)

- Израда нових програма иницијалног образовања наставника (2004/06) и њихова имплементација
- Јачање програма професионалног развоја наставника: издавање лиценци наставницима, акредитовање нових програма стручног усавршавања, усвајање правилника за професионално напредовање наставника (2004/10)
- Увођење метода наставе/учења у којима је наглашена партиципација и активност деце
- Стручно и континуирано праћење квалитета образовних постигнућа ученика: примена нових модела оцењивања у школи, национални програми оцењивања ученика у појединим разредима, нови модел мале матуре, учешће у међународним програмима оцењивања образовних постигнућа ученика PISA, TIMSS (2004/10)

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта

ИНДИКАТОРИ

- Квантитативни резултати на малој матури
- Квантитативни резултати на националним тестовима образовних постигнућа
- Квантитативни резултати на међународним тестовима образовних постигнућа

Стратешки циљ 5

Осигурати да се сва деца која заврше основну школу упишу у средњу школу и заврше средњу школу која их оспособљава за даље школовање или запошљавање

АКТИВНОСТИ

- Дефинисање диверсификованог система средњег образовања усклађеног са променама у привреди и структури запошљавања (2004)

- Дефинисање мреже стручних школа која обезбеђује широку доступност средњег образовања деци у зависности од њиховог успеха у основној школи, од интересовања ученика и потреба локалне средине
- Омогућити сваком детету барем минимално професионално оспособљавање

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, општине

ИНДИКАТОРИ

- Проценат деце из сваке генерације која уписују средњу школу (по општинама, у Републици)
- Проценат деце која завршавају различите средње школе

Стратешки циљ 6

Изградња школе по мери детета (школа као пријатељски амбијент за дете) – 2004/10

АКТИВНОСТИ

- Израда индикатора школе по мери детета (2004/05). Индикатори:
  - школе као подстицајне средине за ефикасно учење
  - школе као подстицајног и безбедног физичког амбијента
  - школе као здраве средине
  - школе као средине без насиља
  - школе као средине у којој се поштују права детета
  - школе као средине за истраживање и разноврсне активности
  - школе као повољног амбијента за партиципацију деце у школским и ваншколским активностима

- Покрет за стварање школе по мери детета (школе као пријатељског амбијента) и додељивања звања „Школа по мери детета” појединим школама на основу дефинисаних индикатора – од 2006. надаље

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, општине, невладине организације

ИНДИКАТОР

- Број школа које носе звање „Школа по мери детета”

II. 3. Боље здравље за сву децу

> Помоћи деци која имају здравствених проблема, а не могу да се лече.
>
> **дете, VII разред**

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- Матернална смртност у Србији је висока. У протеклој деценији однос матерналне смртности у централној Србији је у просеку био 14, а у Војводини 9 умрлих жена на 100.000 живорођене деце.
- Просечна стопа смртности одојчади двоструко је већа од просека за земље Европске уније и у 2002. год. износила је у централној Србији 10,4, а у Војводини 9,4 умрла одојчета на 1.000 живорођене деце. Основне узроке умирања представљају респираторни дистрес, урођене аномалије и остала перинатална стања.

- Вероватноћа умирања до пете године живота у 2000. год. износила је у централној Србији 12,5, а у Војводини 13,3 умрла детета на 1.000 живорођене деце. У овом узрасту повећава се смртност од повреда, тровања и несрећа.
- У предшколском узрасту је и незадовољавајућа ухрањеност деце – једна трећина деце је анемична, 14,3% је гојазно, а истовремено је и потхрањеност у порасту.
- Иако је обухват деце вакцинацијом велики и прелази 90%, још увек значајан број ромске деце те деце избеглица и интерно расељених лица није регистрован и није обухваћен системом здравствене заштите.
- „Нови" морбидитет младих условљен је најчешће њиховим ризичним понашањем: рано ступање у сексуалне односе, злоупотреба дувана, алкохола, дроге, поремећаји исхране.

Стратешки циљ 1

Омогућити свој деци здрав и безбедан почетак живота

1 Специфични циљ

Смањити матерналну смртност за половину просечне вредности до 2015. године

АКТИВНОСТИ

- Обезбедити стандарде квалитета рада пренаталне здравствене заштите
- Хуманизовати услове порођаја у болницама и промовисати еманципаторске приступе порођају (омогућити и стимулисати приступ порођају оцу детета, смештај новорођенчета са мајком, амбулантни порођај и порођај код куће)

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, невладине организације за промовисање еманципаторских приступа порођају

ИНДИКАТОРИ

- Однос матерналне смртности – број жена умрлих током трудноће, на порођају и у пуерперијуму због узрока повезаних са тим стањима на 100.000 живорођене деце
- Стопа матерналне смртности – број жена умрлих током трудноће, на порођају и у пуерперијуму због узрока повезаних са тим стањима на 100.000 жена у генеративном периоду (15–49 година)

2 Специфични циљ

Смањити пропорцију деце са малом телесном масом на рођењу (мањом од 2.500 грама) и обезбедити веће преживљавање деце са малом телесном масом на рођењу

АКТИВНОСТИ

- Креирање и спровођење националне перинаталне стратегије
- Обухват свих породилишта програмом „Болница пријатељ беба"
- Благовремено упознавања родитеља са принципима правилне неге и исхране деце те организација подршке за решавање њихових проблема у нези деце програмом који воде патронажне сестре „Телефоном до савета"
- Промовисање и подршка искључивом дојењу одојчади до шестог месеца живота и наставак дојења уз одговарајуће дохрањивање деце до узраста од две године и више
- Отварање развојних саветовалишта те едукација педијатара и лекара у ПЗЗ за пружање адекватне помоћи деци са поремећајима у развоју

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, међународни партнери – УНИЦЕФ и СЗО (путем подршке и финансирања посебних пројеката и програма), невладин сектор за пројекте развоја самопомоћи и међусобне помоћи родитеља са децом са поремећајима у развоју

ИНДИКАТОРИ

- Стопа перинаталне смртности – број мртворођених + број умрле новорођенчади у првој недељи живота (0–6 дана) на 1.000 порођаја
- Проценат живорођене деце са телесном масом мањом од 2.500 грама на рођењу
- Број породилишта која имају цертификат „Болница пријатељ беба" и њихов удео (проценат) у укупном броју породилишта
- Пропорција одојчади до 6 месеци живота која се искључиво доји

3 Специфични циљ

Смањити смртност одојчади за једну трећину до 2015. године; посебно смањити разлике у смртности међу окрузима и појединим осетљивим групама (Роми, интерно расељена лица, сиромашни)

АКТИВНОСТИ

- Формулисање националне политике и програма здравствене заштите деце који би обезбедили оптималан физички, емоционални, духовни и сазнајни развој детета
- Побољшати услове за скрининг наследних обољења код све новорођене деце
- Формирање националног регистра за конгениталне малформације и поремећаје
- Успостављање система одрживе елиминације поремећаја изазваних недостатком јода
- Одржавање високог обухвата имунизацијом (преко 90%) без регионалних разлика и разлика међу појединим популационим групама. Посебни програми у оквиру програма имунизације биће елиминација малих богиња и неонаталног тетануса, као и одржавање ерадикације дечије парализе. Подржаће се и увођење нових вакцина у календар имунизација деце.

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, међународни партнери – УНИЦЕФ и СЗО (путем подршке и финансирања посебних пројеката и програма)

ИНДИКАТОРИ

- Стопа смртности одојчади – број умрле одојчади на 1.000 живорођене деце
- Обухват вакцинацијом деце у првој години живота – проценат деце вакцинисане против ТБЦ, дифтерије, тетануса, великог кашља и полиомијелитиса
- Број пријављених случајева неонаталног тетануса годишње
- Број пријављених случајева полиомијелитиса годишње
- Учесталост конгениталних поремећаја код деце – стопа инциденције односно број новооткривених случајева на 100.000 деце

4 Специфични циљ

Смањити инциденцију педијатријског HIV-a/AIDS-a, тј. пренос HIV-a са мајке на дете испод 2%

АКТИВНОСТИ

- Формулисање националне стратегије и програма превенције HIV-a/AIDS-a
- Омогућавање и промовисање бесплатног тестирања становништва на HIV
- Промоција и побољшање доступности јефтиних и квалитетних кондома

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, невладин сектор

ИНДИКАТОРИ

- Инциденција педијатријског HIV-а/AIDS-а – број новооткривених случајева у току једне године
- Проценат становништва које редовно користи кондом (на основу самоизвештавања)
- Број становника који се у току године тестира на HIV

Стратешки циљ 2

Створити услове за оптималан развој сваког детета

1 Специфични циљ

Обезбедити једнакост деце у доступности и коришћењу здравствене заштите

АКТИВНОСТИ

- Доношење и спровођење нових системских и других закона који ће прецизно уредити пакете здравствених услуга за мајке и децу са њиховим правима у систему здравствене заштите, који ће одредити место и улогу корисника у креирању, праћењу и евалуацији здравствене заштите и који ће обезбедити једнакост и праведност у систему здравствене заштите за сву децу
- Дефинисање националних протокола (водича добре клиничке праксе) за обољења и стања која представљају водеће узроке смртности и оболевања деце
- Формулисање и спровођење посебних програма за смањивање смртности од превентабилних обољења као што су акутне респираторне инфекције, туберкулоза, дијареална обољења

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, међународни партнери за развој водича добре клиничке праксе и подршку превентивним програмима: УНИЦЕФ, СЗО и Европска агенција за реконструкцију (ЕАР)

ИНДИКАТОРИ

- Стопа смртности деце до пет година старости – број умрле деце од рођења до навршене пете године живота на 1.000 живорођене деце
- Годишњи број деце млађе од пет година живота умрле од дијареје
- Годишњи број деце млађе од пет година живота умрле од респираторних инфекција
- Стопе морталитета и морбидитета деце до пет година старости од дијареје и респираторних инфекција
- Стопе коришћења примарне здравствене заштите (ПЗЗ) код деце и стопе хоспитализације деце у току године, посебно према етничким групама, социјално-економском статусу, територијама (урбано/рурално, развијена/неразвијена подручја)

2 Специфични циљ

Смањити повређивање и смртност деце од несрећа и насиља

АКТИВНОСТИ

- Формулисати *Национални програм превенције несрећа и повређивања код деце*
- Направити безбедне путеве до школа и бициклистичке стазе како би се деца стимулисала да се безбедно баве физичком активношћу и што више шетају
- Смањити максималну брзину у областима где има пуно пешака, посебно деце, као што су путеви око школа, болница и трговачких центара те ограничити брзину око школа и паркова на 30 км/ч

- Успостављање механизама сарадње и партнерства између система здравствене заштите, образовног система и система безбедности, као и између владиног и невладиног сектора, како би се деци пружило безбедно окружење за одрастање

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, Министарство просвете и спорта, Министарство унутрашњих послова, невладине организације

ИНДИКАТОРИ

- Стопа морталитета деце од повреда и несрећа – број деце умрле због повреда и несрећа на 10.000 деце одговарајућег узраста
- Стопа повређивања деце – број деце повређене од спољних узрока на 10.000 деце одговарајућег узраста
- Преваленција инвалидности деце као последица несрећа и повреда

3 Специфични циљ

Побољшати исхрану деце

АКТИВНОСТИ

- Дефинисање националне политике о исхрани деце
- Праћење раста и развоја деце на основу националних графикона уз одговарајућу едукацију здравствених радника и родитеља
- Дефинисање програма за смањење учесталости анемије настале услед дефицита гвожђа
- Предузимање опсежних, мултимедијалних образовних кампања намењених родитељима и деци о здравој исхрани
- Едукација о квалитетној и безбедној храни те о исхрани у предшколским установама и вртићима

- Обезбеђивање да сва оглашавања хране на телевизији задовољавају усаглашене националне водиче исхране
- Преиспитивање свих стандарда за употребу пестицида и адитива у храни те њихово прилагођавање толеранцији деце, а не одраслих

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, Министарство пољопривреде и водопривреде, Министарство трговине, туризма и услуга, Министарство културе и медија

ИНДИКАТОРИ

- Проценат деце до пет година старости која су гојазна
- Проценат деце до пет година старости која су потхрањена
- Проценат деце узраста од 6 месеци до пет година чији је ниво хемоглобина испод 12 гр/100 мл крви

4 Специфични циљ

Стварање безбедне, подржавајуће, ненасилне животне средине за одрастање деце

АКТИВНОСТИ

- Смањивање учесталости респираторних обољења код деце са смањивањем загађења од аутомобила, контролом стања аутомобила, увођењем стандарда за издувне гасове како би се деца заштитила од токсичних материја
- Смањивање изложености деце буци, посебно у центрима градова
- Смањивање нивоа насиља коме су деца изложена преко ТВ програма

- Обезбеђивање чисте и безбедне воде за пиће
- Укључивање образовања о животној средини у основне планове и програме наставе на свим нивоима, од основношколског до високог образовања

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, Министарство за заштиту природних богатстава и животне средине, Министарство просвете и спорта, невладине организације, општина

ИНДИКАТОР

- Стопа разболевања деце од респираторних инфекција – број деце оболеле од акутних и хроничних респираторних инфекција на 100.000 деце одређеног узраста

5 Специфични циљ

Обезбедити информисаност деце о здрављу и њихово учествовање, сходно степену развоја, у доношењу одлука које се тичу њиховог здравља

АКТИВНОСТИ

- Јачање свести породице и заједнице о правима која им у здравственој заштити припадају
- Стимулисање удруживања родитеља и умрежавање ових организација, као и њихово укључивање у доношење одлука о сопственом здрављу и здрављу деце
- Побољшање знања и мотивисаности родитеља за обезбеђивање одговарајуће здравствене заштите њиховој деци и боља информисаност о правима у систему здравствене заштите
- Истраживање потреба других етничких и културалних група да би се процениле њихове потребе за културално прихватљивим здравственим услугама

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, невладине организације, општина

ИНДИКАТОРИ

- Ниво знања, ставови и понашање деце и њихових родитеља о правима на здравље
- Задовољство корисника радом здравствене службе и пруженим здравственим услугама

Стратешки циљ 3

Промоција здравља међу младима и адолесцентима

1 Специфични циљ

Смањење стопе малолетничких трудноћа пре 18. године живота

АКТИВНОСТИ

- Повећање нивоа знања о репродуктивном здрављу и коришћењу контрацептивних средстава путем медијских кампања и посебних програма
- Вршњачка едукација и партиципативни пројекти из области репродуктивног здравља
- Развој саветовалишта за младе у домену репродуктивног здравља

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, невладине организације, општина

ИНДИКАТОР

- Стопа малолетничких трудноћа – број трудноћа на 1.000 жена одговарајућег узраста (15–17 година)

2 Специфични циљ

Смањење стопе намерних прекида трудноће међу младима и адолесцентима

АКТИВНОСТИ

- Повећање нивоа знања о репродуктивном здрављу и коришћењу контрацептивних средстава путем медијских кампања и посебних програма
- Вршњачка едукација и партиципативни пројекти из области репродуктивног здравља
- Развој саветовалишта за младе у домену репродуктивног здравља

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, невладине организације, општина

ИНДИКАТОР

- Стопа малолетничких прекида трудноће – број прекида трудноће девојака млађих од 18 година на 1.000 жена одговарајућег узраста (15–17 година)

3 Специфични циљ

Смањење учесталости полно преносивих инфекција међу младима и адолесцентима

АКТИВНОСТИ

- Израда *Националног програма превенције полно преносивих инфекција*
- Медијске кампање намењене превенцији полно преносивих инфекција

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, Министарство просвете и спорта, невладине организације, општина

ИНДИКАТОР

- Стопа разболевања од полно преносивих инфекција – број оболелих на 100.000 адолесцената (14–18 година)

4 Специфични циљ

Смањење учесталости пушења, употребе алкохола и дроге међу младима и адолесцентима

АКТИВНОСТИ

- Едукација свим познатим каналима која подразумева стицање знања и вештина код младих и адолесцената релевантних за усвајање здравог начина живота
- Развој мреже центара за промоцију здравља младих и адолесцената
- Иницирање *self-help* волонтерских покрета међу младима и адолесцентима
- Спровођење специјалних програма за групе младих и адолесцената на повећаном ризику
- Обезбедити обавезна упозорења о штетним ефектима пушења и алкохола на одговарајућим производима (паклицама цигарета и боцама алкохола)
- Предузимати интегрисане приступе у смањивању ризика од дрога и алкохола путем образовања родитеља и третирања родитеља зависника као првог и најважнијег здравственог проблема

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, невладин сектор, општина

ИНДИКАТОРИ

- Преваленца пушења међу адолесцентима
- Преваленца употребе алкохола међу адолесцентима
- Преваленца употребе дрога међу адолесцентима

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

- Буџет Републике Србије
- Међународни партнери (УНИЦЕФ, СЗО, Светска банка и Европска агенција за реконструкцију и развој) који финансирају владин и невладин сектор за одређене пројекте и/или здравствене установе
- Општински буџет за програме и активности специфичне за одређену територију

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР ЗА ОСТВАРЕЊЕ ЦИЉЕВА

У краткорочном периоду (наредне три године) тежиште активности ће бити усмерено на спровођење детаљне анализе ситуације и доношење системске законске регулативе у области здравствене заштите. Након тога, а у неким случајевима и паралелно са тим активностима, започеће примена посебних програма и наведених мера и активности за наведене узрасне групе деце.

У средњорочном периоду (до пет година) највише ће се радити на јачању служби за здравствену заштиту деце и за рад са родитељима и са заједницом.

Предвиђа се да ће највише времена бити потребно за достизање циљева који захтевају промену понашања и навика код деце, родитеља и здравствених радника, јер је то дуготрајнији и тежи процес. До 2015. године сви родитељи и деца би требало да буду свесни својих права у здравственој заштити и активни учесници у њиховом остваривању.

II. 4. Унапређење положаја и права деце ометене у развоју

> Учините да мој брат оздрави, он је непокретан.
>
> **дете, IV разред**

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- Сензибилност у односу на права детета ометеног у развоју врло је ниска, и међу лаицима и међу стручњацима.
- Не постоји јасно дефинисана, јединствена стратегија државе у односу на унапређење положаја особа са инвалидитетом, укључујући и децу.
- Не постоји механизам за систематско регистровања података о деци ометеној у развоју, због чега недостају и поуздани подаци о њиховом броју, узрасту, тежини ометености, социјалном положају.
- Највећи број домаћинстава чији је члан особа ометена у развоју (79%) налази се испод границе сиромаштва, а чак 26% живи у изузетно тешкој ситуацији. Број деце ометене у развоју која се корисници социјалне заштите видно је порастао у периоду од 1996. до 2001. год., али се још увек тешко остварује право на бесплатне здравствене услуге.
- Од постојећа 34 развојна саветовалишта само њих 14 функционише у потпуности, што једва покрива потребе деце на 10% територије Србије.
- „Категоризација" деце ометене у развоју у систему образовања (нарочито ромске деце) подстиче сегрегацију и искључивање из живота заједнице.
- Обухват деце ометене у развоју предшколским образовањем врло је мали, свега 1% (у општој популацији 22%). Њих 85% није укључено ни у какав вид образовања, а само 30% деце ометене у развоју која су завршила основно образовање наставља школовање (у општој популацији 79%).

Стратешки циљ

Унапређење положаја и права деце ометене у развоју и стварање могућности за њихово равноправно учешће у друштву

1 Специфични циљ

Подизање свести у друштву о деци ометеној у развоју, о њиховим правима, потребама, потенцијалима и доприносу те стварање окружења које ће омогућити изједначавање могућности које се пружају деци ометеној у развоју за равноправно учешће у друштву

АКТИВНОСТИ

- Сензибилизација и информисање грађана, укључујући и децу, у односу на потребе деце ометене у развоју те њихова мобилизација да се залажу за изједначавање могућности особа ометених у развоју да учествују у животу заједнице
- Подршка породицама у интеграцији деце ометене у развоју у све облике живота заједнице (образовање, култура, спорт)
- Посебна подршка и помоћ породицама да се старају о детету са тешким обликом ометености у развоју (кућна нега, дневни боравци, краткотрајни смештај/брига о детету ради одмора родитеља, клубови родитеља и сл.)
- Подршка процесу деинституционализације односно смањивање броја деце ометене у развоју у стационарним установама/домовима и снажна подршка развоју алтернативних облика збрињавања деце у породичним условима (саветовање у породилиштима без предрасуда о неопходности институционалног смештаја сваког детета рођеног са симптомима ометености у развоју те подршку за повратак детета у примарну породицу или смештај у хранитељску породицу)
- Подршка побољшању положаја деце ометене у развоју која се за сада, у току процеса трансформације институција и развоја алтернативних облика збрињавања, налазе у стационарним институцијама, као и подршка активностима удружења и асоцијација које значајно доприносе побољшању положаја деце ометене у развоју

- Стимулисање учешћа деце ометене у развоју у културним, спортским и рекреативним програмима заједно са децом опште популације
- Прилагођавање инфраструктуре локалне заједнице потребама деце ометене у развоју (уклонити физичке препреке, прилагодити превоз)
- Прописивање законске обавезе за све јавне установе (спортски и културни објекти, здравствене и образовне установе, аеродроми, хотели, банке, јавни превоз итд.) да обезбеде физички приступ и коришћење особама у колицима
- Подржавање програма партнерства невладиних организација и јавног сектора који су намењени деци ометеној у развоју

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања, Министарство просвете и спорта, Министарство здравља, Министарство културе и медија у сарадњи са Саветом за права детета, општине, невладине организације и међународне организације за заштиту права детета

2 Специфични циљ

Обезбедити свеобухватну и квалитетну здравствену заштиту и рехабилитацију деци ометеној у развоју

АКТИВНОСТИ

- Установити систем регистровања и праћења деце ометене у развоју на нивоу локалне заједнице (локални регистар) преко општинских *Комисија за процену потреба и усмеравање деце ометене у развоју* (досадашње Комисије за разврставање)
- Установити механизам централног прикупљања и обједињавања података о деци ометеној у развоју (централни регистар) у циљу планирања програма на националном и регионалном нивоу и праћења њиховог извршавања
- Проширити мрежу развојних саветовалишта на територију целе Републике

- Побољшати приступ деце ометене у развоју специјализованим службама здравствене заштите и рехабилитације
- Обезбедити доступност лекова и помагала деци ометеној у развоју (бесплатно)
- Едукација радника у примарној здравственој заштити (педијатри, патронажне сестре, тимови развојних саветовалишта) за превенцију, рано откривање и ране интервенције са децом ометеном у развоју и њиховим породицама
- Едукација родитеља за сараднике у процесу рехабилитације детета ометеног у развоју

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство здравља, Министарство просвете и спорта, Министарство за социјална питања, невладине организације и међународни партнери који се баве унапређењем здравља деце

3 Специфични циљ

Обезбедити квалитетно образовање свој деци ометеној у развоју

АКТИВНОСТИ

- Израда акционог плана имплементације реформисаног система образовања за децу ометену у развоју
- Дефинисање законског оквира за постепено увођење инклузивног образовања деце ометене у развоју, прилагођеног социјално-културном и образованом контексту у нашој земљи
- Израда програмских подзаконских аката (посебне основе школског програма) за рад са децом ометеном у развоју
- Усвајање нове Уредбе о раду *Комисије за процену потреба и усмеравање деце ометене у развоју* која треба да замени досадашњу *Комисију за разврставање деце ометене у развоју*
- Израда новог система буџетског финансирања образовања деце ометене у развоју који ће подржавати нови систем образовања те деце

- Образовање кадрова за рад са децом ометеном у развоју по инклузивном принципу (полуинклузивно, инклузивно и специјално образовање), и на предшколском и на основношколском и на средњошколском нивоу
- Припреме јавности, школа, родитеља и деце за постепено увођење инклузивног образовања деце ометене у развоју
- Отпочињање пилот програма и експерименталних одељења и група на инклузивном принципу те праћење њихових ефеката

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, невладине организације и међународни партнери за унапређење образовања деце

4 Специфични циљ

Дефинисати националну политику и законски оквир за заштиту права деце ометене у развоју у складу са принципима *Конвенције о правима детета, Свет по мери деце, Стандардних правила УН за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом* и других релевантних међународних докумената

АКТИВНОСТИ

- Залагати се за израду и усвајање од стране Владе свеобухватне *Националне политике за заштиту права особа ометених у развоју*, укључујући децу, односно оквир у коме ће се даље разрађивати програми, развијати службе, доносити законска регулатива и друге мере
- Подржати успостављање мултиресорског тела које ће радити на изради и пратити реализацију *Националне политике за заштиту права особа ометених у развоју*
- Подржати израду и усвајање нових законских решења у области социјалне и здравствене заштите, у систему пензијског и инвалидског осигурања, у систему друштвене бриге о деци и другим релевантним областима, која ће почивати на начелима поштовања достојанства, недискриминације, права на компензацију и права на учешће у одлучивању особа ометених у развоју, укључујући децу

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР

Очекује се да ће до краја 2007. године законски оквир за заштиту права деце ометене у развоју бити усклађен са међународним стандардима, првенствено са *Конвенцијом о правима детета*.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Влада Републике Србије

ИНДИКАТОРИ

- Број регистроване деце ометене у развоју (по узрасту, полу, врсти и тежини ометености, примењеним мерама социјалне заштите)
- Број, географска распоређеност и квалитет служби за превенцију, рано откривање и рану рехабилитацију деце ометене у развоју (развојна саветовалишта, сада 34)
- Број специјализованих програма рехабилитације деце ометене у развоју у локалним заједницама (нарочито за телесно инвалидну децу, децу са оштећењима чула, децу са тежим емоционалним поремећајима и поремећајима у социјалном понашању)
- Број деце ометене у развоју из стационарних установа/домова за децу која су збринута у отвореној средини (у породичном окружењу или у малим „домовима – породицама" у локалној заједници) у односу на укупан број деце ометене у развоју у стационарним установама
- Број деце у стационарним специјалним установама
- Број породица са дететом ометеним у развоју које су корисници посебних програма подршке за бригу о детету у породичном окружењу (кућне посете, дневни боравци и сл.)
- Број пилот програма и експерименталних одељења те група које раде по принципу инклузивног образовања деце ометене у развоју
- Број деце са сметњама у развоју предшколског узраста која су укључена у програме ране рехабилитације
- Број деце ометене у развоју која су обухваћена образовањем (инклузивним, полуинклузивним и специјалним)

- Број деце ометене у развоју која настављају школовање после завршетка основног образовања
- Број деце ометене у развоју која су корисници социјалне заштите
- Број деце ометене у развоју која су корисници права из оквира Закона о финансијској подршци породици са децом: права на дечији додатак под повољнијим условима, права на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета, накнаде трошкова боравка у предшколској установи

II. 5. Заштита права деце без родитељског старања

Да имам кућу и маму.

дете, 6 година

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- Број деце без родитељског старања која су актуелно у систему социјалне заштите креће се око 7.500. Мање од половине тог броја чине деца под старатељством неког од сродника, око 2.000 деце је у хранитељским породицама, а око 2.500 у домовима за децу.
- Постојеће стање карактерише значајна примена институционалних облика заштите, тј. велики број деце без родитељског старања смештен је у домове за децу, наспрам примене облика заштите који подразумевају одрастање у породичном (кородитељском) окружењу.
- Велики је број деце млађих старосних узраста у институционалним (хоспиталним) условима изразито неповољним и неподстицајним за ране развојне периоде деце.

- Присутна је необученост кадрова и изостанак сталних тренинга особља као и генерално преовлађујући професионални став неосетљив за индивидуалне потребе и за права сваког детета.
- Видно је опадање броја хранитељских породица и деце на породичном смештају, као и благо али константно опадање броја усвојене деце – годишње се реализује усвојење само за око 200 деце.
- Процедуре примене мера и облика породичноправне и социјалне заштите деце без родитељског старања не прате приоритетно права деце.

Стратешки циљ

Унапређење заштите деце без родитељског старања – реформа система заштите деце без родитељског старања и стварање услова за пружање квалитетних, ефикасних и економичних услуга, усмерених на организовање заштите сваког детета без родитељског старања у његовом најбољем интересу и превенцију ризика одсуства родитељског старања у породицама које због непостојања модела одговорног родитељства постају генератор трансгенерацијског преноса одсуства родитељске и породичне бриге о деци

1 Специфични циљ

Деинституционализација заштите деце и постепена предоминација примене облика заштите који подразумевају живот деце у породичном окружењу

АКТИВНОСТИ

- Промоција права на живот у природном окружењу као основни оквир заштите деце те развој сервиса и услуга по моделу интегралне социјалне заштите на локалном нивоу
- Унапређење и ширење породичног смештаја – хранитељства деце без родитељског старања

- Унапређење усвојења као облика заштите деце без родитељског старања
- Дефинисање општих стандарда заштите деце и стандарда услуга
- Дефинисање стандарда процедуре и организације рада у поступцима заштите деце без родитељског старања у свим институцијама система
- Подршка стационарним институцијама социјалне заштите да унутар својих активности развију отворене облике заштите и постигну постепену предоминацију нестационарних услуга усмерених на подршку природним породицама и кородитељима за бригу о деци у породичним условима
- Усмеравање институционалне заштите ка концепту привремености стационарног збрињавања деце, очувању и развоју веза са природном породицом деце, спречавању свих облика социјалне искључености
- Развој мреже хранитељских породица и превалентан обухват укупног броја деце без родитељског старања смештајем у хранитељске породице
- Развој алтернативних облика подршке породицама и деци који подразумевају живот у породици у природном окружењу у оквиру државног система социјалне заштите и у партнерству са невладиним сектором
- Смањење капацитета за стационарни смештај деце без родитељског старања и трансформација установа социјалне заштите за смештај деце у установе са развијеним сервисима за подршку породицама у ризику неадекватног или отежаног старања о деци, на локалном нивоу
- Реформа законодавног оквира усклађена са постављеним циљевима унапређења заштите деце без родитељског старања
- Развој сарадње институција државног система и невладиног сектора

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања, невладине организације и међународне агенције

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР

Постизање стратешког циља и свих очекиваних ефеката – 2015. година

Реализација предвиђених активности – 2005. година

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Буџет Републике Србије и међународне донације

ИНДИКАТОРИ

- Број хранитељских породица
- Број деце без родитељског старања
- Број деце без родитељског старања смештене у хранитељске породице
- Број деце без родитељског старања која су усвојена
- Број деце без родитељског старања смештене у институције
- Број установа са развијеним сервисима за подршку породицама у ризику неадекватног или отежаног старања о деци
- Успостављени стандарди стручног рада и процедура заштите усаглашени са правима деце

II. 6. Заштита деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља

> Да ме не грде и псују.
>
> **дете, 8 година**

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- Хроничне неповољне околности везане за рат у бившој Југославији, изолованост, санкције и др., изразито су неповољно деловале на способност породица и друштва у целини да обезбеде деци заштиту од разних видова насиља и злоупотребе. Учесталост злоупотребе и запостављања деце знатно је порасла током рата и у послератном периоду.
- Категорије посебно угрожене деце: деца из породица са поремећеним односима, деца без родитељског старања и бриге, деца смештена у установе, деца ометена у развоју, деца у сукобу са законом, деца жртве рата, избеглице и расељена деца те деца припадници мањинских група (нарочито ромска деца).
- Број злостављане и занемарене деце евидентиране у центрима за социјални рад нагло расте (у 2001. год. 265, у 2002. год. 973), али то је још увек само „врх леденог брега".
- Сензибилност опште популације на права детета је ниска, а стручњаци немају довољно специфичних знања и вештина за процену и третман злостављане/занемарене деце и њихових породица.
- Недовољна је „видљивост" злостављане/занемарене деце у систему бриге о деци, а сарадња у процесу заштите деце између институција, служби и стручњака недовољна је и некоординисана.
- Ефикасност правосудног система у заштити деце од злостављања и занемаривања није задовољавајућа.

Стратешки циљ

Успоставити свеобухватни систем за заштиту деце од злостављања и занемаривања, који ће обезбеђивати заштиту деце у складу са начелима *Конвенције о правима детета* и првенствено поштовати принцип најбољег интереса детета

1 Специфични циљ

Ојачати свест и знања стручњака, лаика и саме деце, о питањима која се односе на права деце на заштиту од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља

АКТИВНОСТИ

- Информисање и сензибилисање јавности:
  - Систематски и континуирано сензибилисати грађане, укључујући и децу (путем медија, трибина, публикација, кампања против насиља над женама и децом, брошура о ненасилним методама васпитавања деце и сл.) на права детета на заштиту од злостављања и занемаривања
  - Информисати грађане како да препознају злостављано и занемарено дете и коме да се обрате за помоћ
  - Обучавати децу вештинама самозаштите
  - Подржавати медије да о злостављању и занемаривању деце пишу на одговарајући начин, без сензационализма, поштујући достојанство детета и породице те вршити константну обуку новинара
- Обучавање стручњака који раде са децом у знањима и вештинама за заштиту деце од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља:
  - Утврдити минимум знања и вештина које особе које раде са децом треба да имају, а које су неопходне за превенцију, препознавање, процену и реаговање на злостављање и занемаривање деце

- Направити одговарајуће програме едукације („образовне пакете”) за разне профиле стручњака, узимајући у обзир и делокруг њиховог рада, извршити акредитацију програма и вршити континуирану едукацију стручњака

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања, Министарство просвете и спорта, Министарство здравља, Министарство унутрашњих послова и Министарство правде у сарадњи са Саветом за права детета

ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Поред финансирања из буџета релевантних министарстава и општинских буџета, финансијску помоћ у извођењу ових активности могао би пружити УНИЦЕФ, као и друге међународне организације за заштиту права детета

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР

Иако се наведени циљ може успешно остварити само ако се планиране активности изводе континуирано и систематски током дужег низа година, ипак треба планирати да максимум активности буде у наредне три године, а да се затим оне одржавају на нижем нивоу, али континуирано.

2 Специфични циљ

Успоставити ефикасну, оперативну, мултиресорску мрежу за заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља

АКТИВНОСТИ

- Побољшати пријављивање и регистровање свих видова злоупотребе и занемаривања деце. Све пријаве о сумњи на злостављање и занемаривање деце треба да се усмеравају ка Центрима за социјални рад који треба да организују службу за брзу процену/тријажу примљених пријава о сумњи на злостављање и занемаривање детета (2004–2010)

- Развој и ширење мреже мултидисциплинарних и интерагенцијских тимова за заштиту деце у локалној заједници те примена обједињеног модела ових тимова на општинском нивоу широм Републике Србије (2004–2015)
- Израда *Општег протокола поступања у случајевима сумње на злостављање и занемаривање деце* (2004)
- Израда *Посебних протокола поступања у случајевима сумње на злостављање и занемаривање деце* који ће се развити за поједине системе (здравство, образовање итд.) и регулисаће интерне поступке унутар система или унутар појединачних институција, нпр. унутар болнице, дома за децу и сл. (2004)
- Усвајање и примена *Посебног протокола за заштиту деце која се налазе у тзв. алтернативном старању* – домови за децу без родитељског старања, за децу ометену у развоју, за децу са поремећајима понашања или у хранитељском смештају (2004)
- Систематско обучавање за примену Протокола запослених у свим релевантним службама, тј. образовање, здравство, социјална заштита, полиција, правосуђе (2005)
- Успостављање специјализованих тимова за заштиту деце у оквиру великих здравствених центара широм Републике Србије (2004–2010)
- Формирање Националног центра за превенцију и заштиту деце од злоупотребе и занемаривања (2007)

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања у сарадњи са осталим министарствима и Саветом за права детета

3 Специфични циљ

Ускладити законски оквир за заштиту деце са *Конвенцијом о правима детета*, декларацијом *Свет по мери деце* и другим међународним документима који се односе на заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља

АКТИВНОСТИ

- Подржати израду и усвајање нових законских решења у области породичноправне заштите (нацрт новог Породичног закона) и у области правосуђа за младе (модел Закона о правосуђу за младе) који ће првенствено поштовати принцип најбољег интереса детета
- Залагати се за даље измене и допуне Кривичног закона, нарочито у делу који се односи на заштиту од насиља у породици и заштиту детета од сексуалне злоупотребе
- Подржати реформе система надлежних за спровођење закона и за заштиту деце (правосуђе, полиција, социјална заштита) које су у току или се планирају

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство правде у сарадњи са осталим министарствима

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР

Очекује се да ће до краја 2010. године законски оквир за заштиту деце бити усклађен са међународним стандардима, првенствено са *Конвенцијом о правима детета*, као и да ће се спровести у дело очекиване реформе система надлежних за спровођење закона и за заштиту деце.

4 Специфични циљ

Израдити и усвојити од стране Владе свеобухватну *Националну стратегију за заштиту деце од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља* (НСЗД)

АКТИВНОСТИ

- Дефинисати краткорочну, средњорочну и дугорочну политику државе у односу на заштиту деце, односно оквир у коме ће се даље разрађивати програми, развијати службе, доносити законска регулатива и друге мере

- Успоставити мултиресорско тело које ће израдити свеобухватну НСЗД и пратити његову примену
- Усвојити НСЗД од стране владе

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство за социјална питања, Министарство правде, Министарство унутрашњих послова, Министарство здравља, Министарство просвете и спорта у сарадњи са Саветом за права детета, невладине организације

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР

Израдити и усвојити НСЗД до краја 2004. године.

ИНДИКАТОРИ

- Број злостављане и занемарене деце регистроване у центрима за социјални рад (по узрасту, полу, типу и тежини злостављања, предузетим мерама заштите)
- Број злостављане и занемарене деце која добију адекватну и ефикасну интервенцију од стране надлежних служби
- Број и профил стручњака који су укључени у образовне програми о превенцији и заштити деце од злостављања и занемаривања
- Број деце обухваћене програмима самозаштите од злостављања и занемаривања
- Број и територијални распоред успостављених мултиресорских локалних тимова за заштиту деце од злостављања и занемаривања
- Број и територијални распоред успостављених специјализованих тимова за заштиту деце у оквиру великих здравствених центара
- Број установа/домова за децу у којима се активно примењује *Протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања*.

II. 7. Јачање капацитета земље за решавање проблема деце

> Да нас одрасли чешће питају о проблемима и уважавају наше предлоге и решења.
>
> **дете, VIII разред**

ТРЕНУТНО СТАЊЕ

- У Србији је недовољно развијена мрежа државних/владиних и невладиних институција и организација која би била у стању да се суочи са свим разуђеним и сложеним проблемима права детета.
- У постојећој редовној процедури усвајања закона не постоје јасно утврђени механизми за разматрање закона специфично из угла права детета.
- Не постоји специфична и свеобухватна база података о деци.

1 Специфични циљ

Покретање иницијатива и предлога у области законодавне делатности

АКТИВНОСТИ

- Наставити праксу коју је започео СПД да се законски пројекти разматрају из угла заштите права детета те да се Влади и Народној скупштини упућују предлози по динамици по којој буду припремани пројекти закона

- Покретати иницијативе за израду пројеката закона специфичних за заштиту права детета
- Покретати иницијативу или подржавати и разматрати иницијативе других за израду подзаконских аката (правилника, протокола, упутстава) који су од значаја за заштиту права детета и то по динамици како буду усвајани одговарајући закони на којима се темеље ти подзаконски акти
- Обновити иницијативу да се у предлог Закона о народном заступнику (омбудсману) уведе и заступник за права детета на републичком и, по могућству, на општинском нивоу

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Надлежна министарства, Савет за права детета

2 Специфични циљ

Формирање тела која се баве правима деце

АКТИВНОСТИ

- Давање иницијативе за формирање скупштинског одбора који се бави проблемима деце
- Давање иницијативе за формирање сталног међуресорског тела које би се бавило проблемима права детета
- Иницијатива за формирање савета за права детета при општинама

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Надлежни органи, Савет за права детета

3 Специфични циљ

Изградња базе података о деци

АКТИВНОСТИ

- Изградити, оспособити и примењивати ChildInfo (ИнфоДете) систем за прикупљање, обраду и коришћење информација о остваривању права детета

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Надлежна министарства, Републички завод за статистику, општине, УНИЦЕФ и Савет за права детета (као подносилац иницијативе)

4 Специфични циљ

Обука медија и новинара за поштовање права детета

АКТИВНОСТИ

- Иницирати низ мера за обуку медија и новинара како би се оспособили за адекватно извештавање о деци и правима детета. Посебан вид те обуке тећи ће кроз укључивање медија и новинара у праћење процеса остваривања НПА

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ

Министарство просвете и спорта, Министарство за социјална питања, Министарство здравља, Министарство културе и медија и Савет за права детета (као подносилац иницијативе)

5 Специфични циљ

Јачање капацитета постојећих и формирање нових невладиних организација за заштиту права детета

АКТИВНОСТИ

- Давање иницијативе за јачање капацитета постојећих и стварање нових невладиних организација за заштиту права детета на републичком и локалном нивоу, стварање њихове асоцијације и развијање сарадње између владиног и невладиног сектора у циљу унапређивања права детета.

НОСИЛАЦ АКТИВНОСТИ

Надлежна министарства, Савет за права детета

III. ПРИЛОГ

НПА циљеви и индикатори

II. 1. СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА ДЕЦЕ

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Стратешки циљ **Смањење сиромаштва деце**		
Помоћ појединим породицама и категоријама деце која су испод линије сиромаштва Побољшање доступности, квалитета и ефикасности друштвених служби за децу Израда систематске, дугорочне, превентивне и развојне стратегије	• Проценат популације са потрошњом испод линије сиромаштва (циљ: 3% у 2010. год.) • Просечан приход по потрошачкој јединици • Просечан расход по потрошачкој јединици • Проценат потрошње домаћинстава на храну (циљ: 35% у 2010. год.) • Број деце која примају дечији додатак • Број домаћинстава у којима бар једно дете прима дечији додатак • Број породица које користе МОП • Проценат деце узраста до 14 година у породицама корисницима социјалних трансфера (циљ: 15% у 2010. год.) • Проценат од укупних социјалних трансфера који се трансферишу у најсиромашнија домаћинства (први и други децил најсиромашније популације) (циљ: 50% у 2010. год.) • Број сиромашних средина у Мапи сиромашних средина • Број сиромашних средина из Мапе сиромашних средина у којима се примењује национални план акција за сиромашне средине	2010. година

II. 2. КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАЊЕ ЗА СВУ ДЕЦУ

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Стратешки циљ 1 **Повећање издвајања из бруто друштвеног производа на 6% до 2011. године као основни захтев за остварење квалитетног образовања за сву децу**		
	• Проценат БДП за образовање • Проценат БДП за основно образовање	2011. година
Стратешки циљ 2 **Повећање обухвата деце квалитетним предшколским васпитањем са посебним мерама за обухват деце из необухваћених група**		
До 2007. године обезбедити потпуни обухват деце квалитетним предшколским васпитањем годину дана пре поласка у школу	• Проценат обухваћене деце програмима за децу годину дана пре поласка у школу (по општинама, у Републици) • Број установа које укључују децу годину дана пре поласка у школу (по општинама, у Републици) • Број васпитних група (по општинама, у Републици)	2007. година
Повећање обухвата деце квалитетним предшколским васпитањем до 2010. године	• Проценат деце обухваћене предшколским васпитањем (по општинама, у Републици) • Проценат деце из посебних група (ромска деца, деца са сметњама у развоју, сеоска деца) обухваћене предшколским васпитањем • Број предшколских установа (по општинама, у Републици)	2010. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Стратешки циљ 3 **Обухват све деце квалитетним основним образовањем: упис све деце, одржање у систему и смањење осипања, повећавање процента деце која завршавају основну школу до 2010. године**		
	• Проценат деце из једне генерације која се уписују у први разред основне школе (по општинама, у Републици) • Проценат деце која завршавају први циклус основне школе (по општинама, у Републици) • Проценат деце која завршавају други циклус основне школе (по општинама, у Републици) • Проценат деце која завршавају трећи циклус основне школе (по општинама, у Републици) • Проценат деце Рома, других етничких група и деце ометене у развоју која су обухваћена основним образовањем	2010. година
Стратешки циљ 4 **Побољшати квалитет основног образовања**		
	• Квантитативни резултати на малој матури • Квантитативни резултати на националним тестовима образовних постигнућа • Квантитативни резултати на међународним тестовима образовних постигнућа	2004–2010. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Стратешки циљ 5 **Осигурати да се сва деца која заврше основну школу упишу у средњу школу и заврше средњу школу која их оспособљава за даље школовање или запошљавање**		
	• Проценат деце из сваке генерације која уписују средњу школу (по општинама, у Републици) • Проценат деце која завршавају различите средње школе	2004–2010. година
Стратешки циљ 6 **Изградња школе по мери детета (школа као пријатељски амбијент за дете)**		
	• Број школа које носе звање „Школа по мери детета”	2004–2010. година

II. 3. БОЉЕ ЗДРАВЉЕ ЗА СВУ ДЕЦУ

Стратешки циљ 1 **Омогућити свој деци здрав и безбедан почетак живота**		
Смањити матерналну смртност за половину просечне вредности до 2015. године	• Однос матерналне смртности – број жена умрлих током трудноће, на порођају и у пуерперијуму због узрока повезаних са тим стањима на 100.000 живорођене деце • Стопа матерналне смртности – број жена умрлих током трудноће, на порођају и у пуерперијуму због узрока повезаних са тим стањима на 100.000 жена у генеративном периоду (15–49 година)	2015. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Смањити пропорцију деце са малом телесном масом на рођењу (мањом од 2500 грама) и обезбедити веће преживљавање деце са малом телесном масом на рођењу	• Стопа перинаталне смртности – број мртворођених + број умрле новорођенчади у првој недељи живота (0–6 дана) на 1000 порођаја • Проценат живорођене деце са телесном масом мањом од 2500 грама на рођењу • Број породилишта која имају цертификат „Болница пријатељ беба" и њихов удео (проценат) у укупном броју породилишта • Пропорција одојчади до 6 месеци живота која се искључиво доје	2015. година
Смањити смртност одојчади за једну трећину до 2015. године, посебно смањити разлике у смртности међу окрузима и појединим осетљивим групама (Роми, интерно расељена лица, сиромашни)	• Стопа смртности одојчади – број умрле одојчади на 1000 живорођене деце • Обухват вакцинацијом деце у првој години живота – проценат деце вакцинисане против ТБЦ, дифтерије, тетануса, великог кашља и полиомијелитиса • Број пријављених случајева неонаталног тетануса годишње • Број пријављених случајева полиомијелитиса годишње • Учесталост конгениталних поремећаја код деце – стопа инциденције односно број новооткривених случајева на 100.000 деце	2015. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Смањити инциденцију педијатријског HIV-a/AIDS-a, тј. пренос HIV-a са мајке на дете испод 2%	• Инциденција педијатријског HIV-a/AIDS-a – број новооткривених случајева у току једне године • Проценат становништва које редовно користи кондом (на основу самоизвештавања) • Број становништва који се у току године тестира на HIV	2015. година
Стратешки циљ 2 **Створити услове за оптималан развој сваког детета**		
Обезбедити једнакост деце у доступности и коришћењу здравствене заштите	• Стопа смртности деце до пет година старости – број умрле деце од рођења до навршене пете године живота на 1000 живорођене деце. • Годишњи број деце млађе од пет година живота умрле од дијареје • Годишњи број деце млађе од пет година живота умрле од респираторних инфекција • Стопе морталитета и морбидитета деце до пет година старости од дијареје и респираторних инфекција • Стопе коришћења примарне здравствене заштите (ПЗЗ) деце и стопе хоспитализације деце у току године, посебно према етничким групама, социјално-економском статусу, територијама (урбано/рурално, развијена/неразвијена подручја)	2015. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Смањити повређивање и смртност деце од несрећа и насиља	• Стопа морталитета деце од повреда и несрећа – број деце умрле због повреда и несрећа на 10.000 деце одговарајућег узраста • Стопа повређивања деце – број деце повређене од спољних узрока на 10.000 деце одговарајућег узраста • Преваленција инвалидности деце као последица несрећа и повреда	2015. година
Побољшати исхрану деце	• Проценат деце до пет година старости која су гојазна • Проценат деце до пет година старости која су потхрањена • Проценат деце узраста од 6 месеци до пет година старости чији је ниво хемоглобина испод 12 грама/ 100 мл крви	2015. година
Стварање безбедне, подржавајуће, ненасилне животне средине за одрастање деце	• Стопа разболевања деце од респираторних инфекција – број деце оболеле од акутних и хроничних респираторних инфекција на 100.000 деце одређеног узраста	2015. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Обезбедити информисаност деце о здрављу и њихово учествовање, сходно степену развоја, у доношењу одлука које се тичу њиховог здравља	• Ниво знања, ставови и понашање деце и њихових родитеља о правима на здравље • Задовољство корисника радом здравствене службе и пруженим здравственим услугама	2015. година
Стратешки циљ 3 **Промоција здравља међу младима и адолесцентима**		
Смањење стопе малолетничких трудноћа пре 18. године живота	• Стопа малолетничких трудноћа – број трудноћа на 1000 жена одговарајуће старости (15–17 година)	2015. година
Смањење стопе намерних прекида трудноће међу младима и адолесцентима	• Стопа малолетничких прекида трудноће – број прекида трудноће девојака млађих од 18 година на 1000 жена одговарајуће старости (15–17 година)	2015. година
Смањење учесталости полно преносивих инфекција међу младима и адолесцентима	• Стопа разболевања од полно преносивих инфекција – број оболелих на 100.000 адолесцената (14–18 година)	2015. година
Смањење учесталости пушења, употребе алкохола и дроге међу младима и адолесцентима	• Преваленца пушења међу адолесцентима • Преваленца употребе алкохола међу адолесцентима • Преваленца употребе дрога међу адолесцентима	2015. година

II. 4. УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЛОЖАЈА И ПРАВА ДЕЦЕ ОМЕТЕНЕ У РАЗВОЈУ

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Стратешки циљ **Унапређење положаја и права деце ометене у развоју и стварање могућности за њихово равноправно учешће у друштву**		
Подизање свести у друштву о деци ометеној у развоју, о њиховим правима, потребама, потенцијалима и доприносу и стварање окружења које ће омогућити изједначавање могућности које се пружају деци ометеној у развоју за равноправно учешће у друштву Обезбедити свеобухватну и квалитетну здравствену заштиту и рехабилитацију деци ометеној у развоју Обезбедити квалитетно образовање свој деци ометеној у развоју Дефинисати националну политику и законски оквир за заштиту права деце ометене у развоју у складу са принципима *Конвенције о правима детета,* документима *Свет по мери детета* и *Стандардна правила УН за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом* те другим релевантним међународним документима	• Број регистроване деце ометене у развоју (по узрасту, полу, врсти и тежини ометености, примењеним мерама социјалне заштите) • Број, географска распоређеност и квалитет служби за превенцију, рано откривање и рану рехабилитацију деце ометене у развоју • Број специјализованих програма рехабилитације деце ометене у развоју у локалним заједницама • Број деце ометене у развоју из стационарних установа/домова за децу која су збринута у отвореној средини у односу на укупан број деце ометене у развоју у стационарним установама • Број деце у стационарним специјалним установама • Број породица са дететом ометеним у развоју које су корисници посебних програма подршке за бригу о детету у породичном окружењу • Број пилот програма и експерименталних одељења и група које раде на принципу инклузивног образовања деце ометене у развоју • Број деце са сметњама у развоју предшколског узраста која су укључена у програме ране рехабилитације	2007. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
	• Број деце ометене у развоју која су обухваћена образовањем • Број деце ометене у развоју која настављају школовање после завршетка основног образовања • Број деце ометене у развоју која су корисници социјалне заштите • Број деце ометене у развоју која су корисници права из оквира Закона о финансијској подршци породици са децом: права на дечији додатак под повољнијим условима, права на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета, накнаде трошкова боравка у предшколској установи	

II. 5. ЗАШТИТА ПРАВА ДЕЦЕ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Стратешки циљ **Унапређење заштите деце без родитељског старања – реформа система заштите деце без родитељског старања и стварање услова за пружање квалитетних, ефикасних и економичних услуга, усмерених на организовање заштите сваког детета без родитељског старања у његовом најбољем интересу и превенцију ризика одсуства родитељског старања у породицама које због непостојања модела одговорног родитељства постају генератор трансгенерацијског преноса одсуства родитељске и породичне бриге о деци**		
Деинституционализација заштите деце и постепена предоминација примене облика заштите који подразумевају живот деце у породичном окружењу	• Број хранитељских породица • Број деце без родитељског старања • Број деце без родитељског старања смештене у хранитељске породице	2015. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
	• Број деце без родитељског старања која су усвојена • Број деце без родитељског старања смештене у институције • Број установа са развијеним сервисима за подршку породицама у ризику неадекватног или отежаног старања о деци • Успостављени стандарди стручног рада и процедура заштите усаглашени са правима деце	

II. 6. ЗАШТИТА ДЕЦЕ ОД ЗЛОСТАВЉАЊА, ЗАНЕМАРИВАЊА, ИСКОРИШЋАВАЊА И НАСИЉА

Стратешки циљ
Успоставити свеобухватни систем за заштиту деце од злостављања и занемаривања који ће обезбеђивати заштиту деце у складу са начелима Конвенције о правима детета и поштовати принцип најбољег интереса детета као превасходни

Ојачати свест и знања стручњака, лаика и саме деце о питањима која се односе на права деце на заштиту од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља	• Број злостављане и занемарене деце регистроване у центрима за социјални рад (по узрасту, полу, типу и тежини злостављања, предузетим мерама заштите) • Број злостављане и занемарене деце која добију адекватну и ефикасну интервенцију од стране надлежних служби • Број и профил стручњака који су укључени у образовне програме о превенцији и заштити деце од злостављања и занемаривања	2007. година
Успоставити ефикасну, оперативну мултиресорску мрежу за заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља		2004–2015. година

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ	ИНДИКАТОРИ	ВРЕМЕНСКИ ОКВИР
Ускладити законски оквир за заштиту деце са *Конвенцијом о правима детета, Свет по мери деце* и другим међународним документима који се односе на заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља	• Број деце обухваћене програмима самозаштите од злостављања и занемаривања • Број и територијални распоред успостављених мултиресорских локалних тимова за заштиту деце од злостављања и занемаривања • Број и територијални распоред успостављених специјализованих тимова за заштиту деце у оквиру великих здравствених центара • Број установа/домова за децу у којима се активно примењује *Протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања*	2010. година
Израдити и усвојити од стране Владе свеобухватну *Националну стратегију за заштиту деце од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља* (НСЗД)		2004. година
II. 7. ЈАЧАЊЕ КАПАЦИТЕТА ЗЕМЉЕ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА ДЕЦЕ		
Покретање иницијатива и предлога у области законодавне делатности		
Формирање тела која се баве правима деце		
Изградња базе података о деци		
Обука медија и новинара за поштовање права детета		
Јачање капацитета постојећих и формирање нових невладиних организација за заштиту права детета		

ЛИТЕРАТУРА

Богојевић, А., Ивић, И. и Карапанџа, Р. (2003). **Оптимализација мреже школа у Србији**, Образовни форум, Београд

Влада Савезне Републике Југославије, (1996). **Југословенски план акције за децу до 2000. (и даље)**, Београд

Влада Савезне Републике Југославије (2001). „Национални извештај о реализацији циљева Светског самита за децу", Београд

Влада републике Србије (2003). **Стратегија за смањење сиромаштва за Републику Србију**, Београд

Вучковић Шаховић, Н. (1999). **Остваривање економских и социјалних права**, Београдски центар за људска права, Београд

Вучковић Шаховић, Н. (2000). **Права детета и међународно право**, Југословенски центар за права детета, Београд

Ивић, И. (1998). „Трансформација образовања – образовање и трансформација југословенског друштва", у књизи **Лавиринти кризе**, Институт за европске студије, Београд

Институт за заштиту здравља Србије „Др Милан Јовановић Батут" (2003). **Здравствено-статистички годишњак 2002**, Центар здравственог информационог система, Београд

Институт за ментално здравље, пројекти за унапређење рада комисије за разврставање деце ометене у развоју (2002). „Заштита права деце ометене у развоју: Унапређење рада комисије за разврставање деце ометене у развоју", Београд

Југословенски центар за права детета (2001). **Деца данас за децу сутра: Агенда за будућност**, Београд

Милосављевић, М. (1998). **Насиље над децом**, Факултет политичких наука, Београд

Министарство здравља Републике Србије (2003). **Боље здравље за све у трећем миленијуму**, Београд

Министарство унутрашњих послова Републике Србије (2003). „Анализа ситуације у вези са правно-институционалним оквиром за заштиту деце у Србији од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља", Београд

Министарство за социјална питања Републике Србије (2002). „Заводи за васпитање деце и омладине Републике Србије, извештај о раду у 2002. години", Београд

Министарство просвете и спорта Републике Србије (2003). „Иницијални извештај о примени конвенције о правима детета у Србији", Београд

Министарство просвете и спорта Републике Србије (2003). „Предлог стратегије унапређивања образовања Рома у Републици Србији", Београд

Министарство просвете и спорта Републике Србије (2002). „Развој образовања: Квалитетно образовање за све – пут ка развијеном друштву", Београд

Министарство просвете и спорта Републике Србије (2000). „Светски форум за образовање, Дакар, Сенегал (2000): Актуелности у образовању (3)", Београд

Министарство за социјална питања Републике Србије (2003). „Извештај о примени конвенције о правима детета у Србији", Београд

Образовни форум – УНИЦЕФ (2003). **Оптимализација мреже школа у Србији**, Београд

Перазић, О. (1999). „Једнакост у доступности образовања у Југославији данас", у књизи **Остваривање економских и социјалних права**, Београдски центар за људска права, Београд

Перазић, О. (1995). **Образовање у СРЈ**, УНИЦЕФ, Београд

Перазић, О. и Ивић, И. (2000). „Остваривање права свих на образовање", у књизи **Годишњак Југословенског центра за права детета**, Београд

Републички завод за статистику (2003). **Попис становништва, домаћинстава и станова у 2002. Становништво**, Београд

Савезно Министарство националних и етничких заједница и Центар за истраживање етницитета (2002). „Ромска насеља, услови живота и могућности интеграције Рома у Србији: Резултати социјалног истраживања", Београд

Савезно Министарство националних и етничких заједница (2002). „Први извештај Савезне Републике Југославије о остварању оквирне конвенције за заштиту националних мањина", Београд

Уједењене нације (2003). **Заједничка процена ситуације за Србију и Црну Гору**, Београд

УНИЦЕФ (2002). „Деца у сукобу са законом: Жртве транзиције. Извештај о система малолетничког правосуђа у Републици Србији", Београд

UNICEF and the International Organization for Migration (2002) **Overview of HIV/AIDS in South Eastern Europe: Epidemiological Data, Vulnerable Groups, Governmental and Non-governmental Responses up to January 2002**, Rome

УНИЦЕФ (2001). **Истраживање вишеструких показатеља здравственог стања и понашања жена и деце, Извештај за СРЈ**, Београд (MICS II, SRJ)

УНИЦЕФ (2003). „Показатељ друштвених збивања 2003, Статистички подаци о смртности одојчади и њихово објашњење", Београд

УНИЦЕФ (2003). „Сиромаштво са много лица, истраживање сиромаштва деце у Србији", Београд

УНИЦЕФ (2001). **Свеобухватна анализа система основног образовања у СРЈ**, Београд

UNICEF (2001). **Ten Years of Child Rights in Yugoslavia 1990-2000 – A Review**, Belgrade

УНИЦЕФ (2002). **Храбра нова генерација, Млади у Савезној Републици Југославији, Чињенице и препоруке**, Београд

UNICEF (2002). **A World Fit for Children: Millennium Development Goals, Special Session on Children Documents, the Convention on the Rights of the Child**, New York

Центар за права детета (2003). **Дечија права у Србији**, Београд

Центар за права детета (2002). **Свет по мери деце**, Београд

Закони

Закон о ваздушном саобраћају, „Службени лист СРЈ", бр.12/98, 5/99 – испр. и 44/99

Закон о ВЈ, „Службени гласник РС", бр. 43/94, 28/96, 44/99, 3/2002 и 37/2002 – др. закон

Закон о ванпарничном поступку, „Службени гласник РС", бр. 25/82 и „Службени гласник РС", бр. 46/95

Закон о друштвеној бризи о деци, „Службени гласник РС", бр. 49/92 и 25/96

Закон о заштити података о личности, „Службени лист СРЈ", бр. 24/98

Закон о заштити права и слобода националних мањина, „Службени гласник СРЈ", бр. 11/2002

Закон о заштити становништва од заразних болести, „Службени гласник РС", бр. 59/89

Закон о здравственој заштити, „Службени гласник РС", бр.17/92, 26/92 – испр., 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96 и 18/2002

Закон о здравственом осигурању, „Службени гласник РС", бр. 18/92, 26/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 46/98, 54/99, 29/2001, 18/2002 и 80/2002 – др. закон

Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник РС", бр. 16/97 и 34/2001

Закон о извршном поступку, „Службени лист СРЈ", бр. 28/2000

Закон о јавном реду и миру, „Службени гласник РС", бр. 51/92

Закон о југословенском држављанству, „Службени гласник РС", бр.33/96 и 9/2001

Закон о кривичном поступку, „Службени лист СРЈ", бр.27/92, 24/94, 71/2000 – одлука СУС и 13/2001 – одлука СУС

Закон о матичним књигама, „Службени гласник РС", бр. 15/90

Закон о наслеђивању, „Службени гласник РС", бр. 46/95

Закон о облигационим односима, Службени лист СРЈ", бр. 29/78 и „Службени лист СРЈ", бр. 31/93

Закон о одбрани, „Службени лист СРЈ", бр. 43/94

Закон о општем управном поступку, „Службени лист СРЈ", бр. 33/97

Закон о оружју и муницији, „Службени гласник РС", бр. 9/92 и 44/98

Закон о основама безбедности саобраћаја на путевима, „Службени лист СРЈ", бр. 50/88 и „Службени лист СРЈ", бр. 34/92

Закон о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник РС", бр. 62/2003 и 64/2003 – испр.

Закон о основној школи, „Службени гласник РС", бр.50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/94 – одлука УСРС и 22/2002, 62/2003 – др. закон и 64/2003 – испр. др. закона

Закон о парничном поступку, „Службени лист СРЈ", бр. 4/77 и „Службени лист СРЈ", бр. 27/92 и 3/2002

Закон о пензијском и инвалидском осигурању, „Службени лист СРЈ", бр. 30/96, 58/98 – одлука СУС, 70/2001, 3/2002, 39/2002 – одлука СЗС и 5/2003 – др. закон

Закон о политичким организацијама, „Службени гласник РС", бр. 37/90 и „Службени гласник РС", бр. 39/92

Закон о поступку прекида трудноће у здравственим установама, „Службени гласник РС", бр. 16/95

Закон о потврђивању Европске конвенције о признању и извршењу одлука о старању о деци и о поновном успостављању односа старања, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 1/2001

Закон о потврђивању Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 7/2002

Закон о потврђивању конвенције МОР број 182 о најгорим облицима дечијег рада и препоруке МОР број 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 2/2003

Закон о потврђивању Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о учешћу деце у оружаним сукобима, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 7/2002

Закон о превозу у друмском саобраћају, „Службени гласник РС", бр. 46/95 и 66/2001

Закон о прекршајима, „Службени гласник РС", бр. 44/89 и „Службени гласник РС", бр. 21/90 и 6/93

Закон о приватним предузетницима, „Службени гласник РС", бр. 54/89

Закон о производњи и промету лекова, „Службени лист СРЈ", бр. 18/93

Закон о путним исправама југословенских држављана, „Службени лист СРЈ", бр. 33/96

Закон о радио дифузији, „Службени гласник РС", бр. 42/2002

Закон о раду, „Службени гласник РС", бр. 70/2001 и 73/2001 – испр.

Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 15/90 и 2/97

Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, „Службени гласник РС", бр. 36/91 и 29/2001

Закон о средњој школи, „Службени гласник РС", бр. 50/92 и 25/2002

Закон о становању, „Службени гласник РС", бр. 50/92 и 26/2001

Закон о уређењу судова, „Службени гласник РС", бр. 63/2001

Закон о условима за узимање и пресађивање делова људског тела, „Службени лист СРЈ”, бр. 63/90 и „Службени лист СРЈ”, бр. 16/93

Закон о финансијској подршци породици са децом, „Службени гласник РС”, бр. 16/2002

Кривични закон Србије, „Службени гласник РС”, бр. 26/77; „Службени гласник РС”, бр. 39/2003 и 67/2003

Основни кривични закон, „Службени лист СРЈ”, бр. 44/76 и „Службени гласник РС”, бр. 39/2003

САДРЖАЈ

I. НАЦИОНАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА ДЕЦУ – општи део
I. 1. Шта је НПА 5
I. 2. Зашто НПА 6
I. 3. Основе за израду НПА 8
I 3.1. Основни проблеми положаја деце у нашем друштву 8
I 3.2. Међународне обавезе земље 10
I. 4. Структура НПА 13
I. 5. Остваривост НПА 14
I. 6. Праћење и евалуација примене НПА 16
I. 7. Консултативни процес у изради НПА 16

II. НАЦИОНАЛНИ ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА ДЕЦУ – компоненте
II. 1. Смањење сиромаштва код деце 19
Стратешки циљ 21
II. 2. Квалитетно образовање за сву децу 27
Стратешки циљ 1 28
Стратешки циљ 2 29
Стратешки циљ 3 31
Стратешки циљ 4 32
Стратешки циљ 5 33
Стратешки циљ 6 34
II. 3. Боље здравље за сву децу 35
Стратешки циљ 1 36
Стратешки циљ 2 40
Стратешки циљ 3 45
II. 4. Унапређење положаја и права деце ометене у развоју 49
Стратешки циљ 50
II. 5. Заштита права деце без родитељског старања 55
Стратешки циљ 56
II. 6. Заштита деце од злостављања,
занемаривања, искоришћавања и насиља 59
Стратешки циљ 60
II. 7. Јачање капацитета земље за решавање проблема деце 65

III. ПРИЛОГ – НПА циљеви и индикатори 69

IV. ЛИТЕРАТУРА..... 83